

NAŠ ROD LETNIK XII **3**
LETO 1940/41

REŠITVE UGANK IZ 2. ŠTEV. »NAŠEGA RODA«

KRIŽANKA I.

Vodoravno: Sahara, kos, prašič, idila, vihar, sliva, piši, nit, dež, tlak, Ice, S. O. S., čaj, ona, na, peč, bos, loj, av, bal, ženin, dan, kor, Beograd, zel, lon, Cici-ban, jok, nebes, pij, ra, rob, rat, Rim, ko, ara, car, par, šar, tema, som, koj, koji, anoda, Golar, pajac, raketa, jed, napaka.

Navpično: Sipina, Adica, hiše, Ali, Ra, sel, noč, Vis, že, kit, beo, oh, gong, sad, sir, reč, na, žal, r. s., jod, olt, jaz, šilo, ne, Ivana, čakava, vratar, avena, oj, Amok, nor, Ane, koc, A T, bas, in, rog, Cer, moj, Ibar, bet, kad, as, por, raj, pir, lim, pa, kad, oj, šoja, kajak, Gorica.

KRIŽANKA II.

Vodoravno: Kava, Sava, enaka, Kr., tri, ve, oje, sen, Ave, kit, Iva, rek, na, kos, Ra, Domek, Ibar, Nada.

Navpično: Kako, In, Ri, rjava, ve, Eva, da, ant, kor, ara, som, ski, sen, A A, sir, ha, veter, amen, kapa.

Izžrebani so bili naslednji:

Darja Karnovšek, učenka III. r. lj. š., Toplice pri Zagorju ob Savi.

Reven Vinco, učenec IV. r. lj. š., Ziri.

Fras Janez, učenec VI. r. lj. š., Sv. Jurij v Slovenskih goricah.

Kožuh Marija, učenka Ij. š., Stražišče pri Kranju.

Naslovna slika: *Fr. S. Finžgar.* — Foto Božidar Jakac.

»Naš rod« izhaja v Ljubljani med šolskim letom in ga prejemaajo naročniki »Mladinske matice«, ki plačajo naročnino za list in publikacije »Mladinske matice« v mesečnih obrokih po din 3.—. Celoletna naročnina znaša 30 din.

List izdaja »Jugosl. učiteljsko udruženje« — sekcija za dravsko banovino v Ljubljani, zanjo odgovarja Metod Kumelj.

Glavni in odgovorni urednik Josip Ribičič.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Frančiškanska ulica 6.

Tisk Učiteljske tiskarne v Ljubljani (predstavnik Francè Strukelj).

FRANC SALEŠKI FINŽGAR

Ilustriral Božidar Jakac

Mirje, kjer stanuje v svoji hiši F. S. Finžgar, je bilo v onih časih, ko sem zahajal kot študent v kopaljšče Kolezijo, predmestno polje. Zdaj so zrastle tam številne nove hiše in vile. Finžgar mi je rade volje razkazal stavbo, ki je zanjo zamislil načrt sam mojster Plečnik. Pisateljovo stanovanje je podobno majhnemu muzeju. Stene pokrivajo številne slike, ki so izvirna dela naših domačih mojstrov. V sprejemnici ima sedaj že upokojeni trnovski župnik Finžgar majhen oltarček Materje božje; kip je izrezal kipar France Kralj. Sveže cvetke žive pred kipom. Na steni vise slike s prizori iz sv. pisma: Zadnja večerja, Jezus pred Pilatom in druge. Hinko Smrekar je šegavo naslikal sv. Petra in Pavla, kako sta hodila po svetu in so ju pogostili z malico. Spodaj je zapisana narodna legenda:

Sv. Peter in Pav'
sta pila 'n bokav,
sv. Peter je liv,
sv. Pavel je piv.

Finžgar že od mladih nog goji prijateljstvo s slovenskimi umetniki, ki so ga prav radi obiskovali zunaj na deželi, v Želimljah, v Sori pri Medvodah in drugod.

»Radi so me obiskovali tudi duhovni sobratje: Tone Medved, Meško, Sardenko, Tone Hribar, zdaj župnik v Zalem logu, pa Ivan Cankar, Župančič, Izidor Cankar, igralca Verovšek in Danilo in drugi.«

Finžgar pa je včasih, ko je služboval na deželi, rad stikal tudi s puško na rami po gozdovih. Prav na teh pohodih je pronical v gozdne skrivnosti, našel snov za »Divjega lovca« in nam ohranil spomin na gozdne pohode z lovskim orisom »Na petelina«. O srečnih lovskih časih priča s stene razposajena Smrekarjeva karikatura, ki prikazuje Finžgarja na štoru s puško

med koleno. Na puško mu je sedla radovedna kukavica, zajček sedi pred njim, veverica mu brska po žepih, a lovec bere iz knjige...

Na častnem mestu sta dve oljnati sliki Anice Zupanec: Finžgarjeva rojstna hiša in sedanji bratov dom.

Še več umetnin, slik in kipov premore v svoji delovni sobi, kamor sva sedla s pisateljem za okroglo mizico.

S stene je zrla na naju izredno velika oljnata slika, delo Toneta Kralja, ki prikazuje Finžgarjevega očeta, častljivo gorenjsko korenino z gorjuško čedro v roki. Njegov sin mi pripoveduje o očetu in materi: »Moj oče je bil čudovit vzgojitelj, skromen, značajan mož. Bil je krojač in kajzar v Doslovičah« — tam se je moj sobesednik rodil 9. februarja 1871. leta — »in sila priden mož. Doma je bilo dosti revščine in zato sem moral tudi jaz že kot otrok prav resno prijeti za šivanko. Bil sem še v domači šoli na Breznici — tam sem hodil v šolo prvi dve leti — pa sem že znal sešiti spodnje hlače. Šivati sem jih moral na roko, kar je bilo zaradi trdega hodničnega platna res težko. Nekaterikrat mi je šlo na jok, ker so me prsti boleli, ko sem potiskal šivanko z drobnimi otroškimi prsti skozi debelo platno.

Kar je oče rekel, je držalo kakor pribito. Dobro pomnim še dogodek, ko smo vozili domov otavo. S šolsko družčino sem se zamotil in nisem izdelal domače naloge. Učitelj me je zaradi lenobe zatožil očetu in zato nisem smel z ostalimi domačimi na travnik. Oče me je privezal z nitko k mizi in pustil odprta vrata. Le en premik bi zadoščal, pa bi se rešil neprijetne ječe, toda nisem si upal. Z zaporom ob mizi sem bil ob svoje največje veselje in ob staro pravico, da bi jahal konja na travnik.

Finžgarjev oče

Oče je bil sila varčen mož. Ko sem odhajal v ljubljansko gimnazijo, mi je stisnil v roke desetico (zanjo si dobil pet zemelj) in strogo naročil: »Pa nikar ne zapravljaj!«

Kaj pomnite, gospod župnik, iz svojih otroških let, zlasti o življenju v domači vasi in o življenju med pastirji?

»Le zapišite, gospod učitelj, v ravnanje sedanjemu mlademu rodu, da smo takrat, ko smo hodili v šolo mi, vse bolj trpeli kakor sedanji rod. Za nas starši niso mogli toliko skrbeti, kakor se mnogi trudijo sedaj. Pri domačih nalogah nas ni nihče podpiral. Kar sami sebi smo bili prepuščeni. Moj prvi učitelj Šimen Horvat — imel je brado, pa je bil zaradi tega videti bolj strašen, kakor je bil res — ni imel potrebnih učiteljskih šol, kakor jih imajo sedanji učitelji. Bil je le zasilen učitelj, pa nas je kljub temu s trdo roko privadil branja, pisanja in računstva na pamet. Vzgajati nas pa ni znal. Toda potrebovali bi dobrega

vzgojitelja, ker smo bili živi kakor ogenj. Prenekaterikrat smo mu kako zagodli. Nekoč nas je pridržal po poku v šoli. Vrata je za seboj zaklenil, sam pa je odšel v vas. Ko se je vrnil, nas ni bilo nikjer: odprli smo okno in poskakali iz zapora.

Naslednji dan je učitelj Horvat prinesel v šolo žico in z njo trdo zavezal kljuko na oknih, a nas je spet zaprl in odšel v vas. Tedaj smo seveda ostali v razredu. Ko je moje sošolce zaprl kasneje še v tretje, pa so mu spet pobegnili: skrivaj so prinesli s seboj klešče in so preščišnili žico na oknu.

Najlepše ure smo preživljali na gmajni za Breznico. Tam smo pasli in se po svoje zabavali. Radi smo posnemali odrasle: postavili smo si majhno oglarsko kopo in žgali ogle. Igrače smo si izdelovali kar sami, najrajši vozičke, biče in loke. Z njimi smo streljali po pašniku. Nekoč sem se sam precej hudo ranil. Puščica se mi je prehitro sprožila in se mi zadržala v roko s tako silo, da sem se pripel na lasten lok.

Že s sedmimi leti sem moral včasih sam v planino, da sem bil čredniku — pastirju, ki pase živino vse naše vasi — v pomoč. Pogumno sem koračil na Doslovško planino in tretjinil čredniku. Včasih me je pustil samega na planini, če je imel opravke v dolini. Oj, to je bilo hudo, kadar je nenadoma prihrumela nevihta. Votlo je bobnel grom in vse nebo je bilo svetlo od bliskov. Živina je bila nemirna in dosti dela sem imel z njo, saj sem bil pri čredi kakih 60 glav čisto sam.«

In Vaše šolanje v Radovljici in v Ljubljani?

»Z desetimi leti sem se prešolal v Radovljico. Učitelj Horvat me je na Breznici učil le dve leti, potem sem prišel v roke nemško čutečemu Josefu Thumi. V Radovljici sem stanoval pri Malevsovih na Predtrgu. Hrano sem si nosil z doma iz Doslovič. Dvakrat tedensko sem odšel domov, v ponedeljkih in v petkih zjutraj sem se vračal

z živežem spet v Radovljico. Včasih je bilo hudo, ko sem moral skozi dež, sneg in zimo dobri dve uri hoda. Stanovanje sem odslužil pri Malevsovih s tem, da sem jim tudi kaj pomagal. Po pouku sem moral na pašo; še zdaj se rad spominjam prelepih ur, ko sem pasel in se obenem učil. V živem spominu so mi nemške besede, ki sem se jih učil tako, da sem sedel na biku iz svoje črede — dajal sem mu drob-ljance kruha — zato sva bila prijatelja — jezdil s knjigo v rokah in se na ves glas učil zame nerodnih in težkih besed. To je bil res zanimiv prizor, ko sem šolarček jezdil na biku, žival pa se je pod menoj mirno pasla.«

Iz Radovljice sem prišel v ljubljanske šole. Zaradi revščine so me dali starši — bajtarji — v Ljubljani v ceneno stanovanje med tri obrtniške pomočnike. Tista družčina seveda ni bila za študenta in tako sem začel zanemarjati šolo. Večkrat, najrajši ob ponedeljkih, so me pridržali doma, da sem jim nosil južino in pivo, ker so bili od nedeljskega popivanja tako zdelani, da niso mogli v delavnico. Prav zato je moj uk trpel in sem v prvi šoli obsedel. Otrokom je treba vedno le pravilne družčine, sicer ga svet skvari!« konča pripovedovalec.

Finžgar je že kot dijak prijel za pisateljsko pero. V Alojzijevišču, kjer je kasneje našel gostoljubno streho, so pisali takrat fantje kar na roko časopis »Domače vaje«. Pri njih je sodeloval tudi Finžgar in ko je bil v osmi šoli, je bil celo njihov urednik.

»Vrtec' je prinesel mojo prvo tiskano stvar l. 1892., in sicer prizor 'Mladi tat'. Nekako takrat je 'Slovenec' priobčil 'Gozdarjevega sina', ki je izšel tudi kot samostojna knjiga leta 1893.«

Finžgar je bil že kot študent nekaj časa urednik »Vrtca«. Tedanji urednik Tomšič je zbolel. Sprva mu je nosil Finžgar rokopise na njegov dom na Mestnem trgu v Ljubljani, potem pa je bil kakega pol leta samostojen urednik, dokler ni prevzel uredništva katehet Kržič.

Kako ustvarjate in kaj sodite o naši sedanji književnosti, zlasti mladinski?

Komaj sem mu zastavil vprašanje, je Finžgar naglo poprijel za besedo, kakor bi bil že dolgo pripravljen na vprašanje: »Vse, kar pišem, zajemam iz svoje bližine. Kakor ima slikar svoje modele, tako potrebujem tudi jaz svoje. Osebe morajo živeti, povest pa naj je ustvarjena po pisateljevi domišljiji. Slabo pa bo delo, če ni v njem živih, resničnih oseb in jasnih značajev. Kdor meni, da bo napisal dobro povest točno po kakšni prigodbi iz resničnega življenja, se močno moti. O tem sem se uveril že tudi v mnogih primerih kot urednik, ko so mi nosili razni sotrudniki svoje rokopise s pojasnilom: Povest je napisana iz resničnega življenja. Tako delo je gotovo slabo, če ni pisatelj zajel iz življenja le oseb, misel in zapletek pa izoblikoval sam. Pisatelj mora biti stvaritelj!«

Nato preideva na pomenek o novejših slovenskih knjigah. Finžgar pazno zasleduje vse. Za knjige ni v zadregi. Vsa njegova delovna soba je obdana s knjižnimi omarami in vse so polne.

Finžgar nam je ustvaril najboljši slovenski zgodovinski roman »Pod svobodnim soncem«. Delo je izšlo najprej v »Domu in svetu«, kasneje v dveh debelih knjigah, pisal pa ga je kot župnik v Želimljah. Sedaj je že prevedeno v več jezikov.

Najrajši pa zajema snov iz kmetiškega življenja. Pred desetletji, ko je grebel Finžgar v življenje našega kmeta, to še ni bilo moderno, in Finžgar pove smeje se, da mu je nekdo to tedaj zameril in nazval tudi njega za »prekletega kmeta« ...

»Časi pa se preobračajo«, se otrne pisatelju in ugotovi: »Zdaj imamo že vrsto pisateljev, ki spet grabijo v ljudstvo in pišejo povesti in romane iz svojih rodnih krajev. Viden napredek kažeta tudi 'Naš rod' in 'Vrtec', ki sta oba lepo urejevana. Vidim, da prihajajo spet boljše stvari na dan. Otroci nočejo solzavih zgodbic. O otroku

imajo mnogi napačno mnenje; ne ga delati majhnega, ker sam tudi noče biti majhen. Sam hoče biti velik, hoče biti gospodar in delati tako ko odrasli. Zatorej proč z otroško govorico: papcati, rokca itd.»

»Kako ste se počutili kot katehet?« sem mu zastavil vprašanje, ko sva se menila o težavah učiteljskega stanu. Finžgar je v Bohinjski Bistrici in drugih službenih krajih poučeval mladino v verouku. Odvrnil je: »Še dobro vem, da je bila mladina spočetka zelo plašna, kamor koli sem prišel. Če sem šel skozi vas, so se otroci razbežali in se poskrili za hiše, češ: 'Gospod gredo!' ...

Jaz pa sem imel mladino vedno rad. Z lepo besedo sem jo privabil in tako pregnal njen strah. Kasneje so šli radi z menoj skozi vas, če so me srečali. Saj te ima otrok kmalu rad, če vidi, da ga imaš rad tudi ti.

Še iz tistih časov mi je mladina pri srcu. Zdaj pa seveda še bolj, odkar nas je podprla, ko smo kupovali Prešernov rojstni dom«, je dejal Finžgar in pokazal na debel sveženj raznih spisov.

»Tamle so vsi dopisi, računi in druga pisarija, ki sem jo opravil zaradi nakupa Prešernove domačije. Zdaj

sem vse uredil in bom izročil spise vseučiliški knjižnici, ki jih bo shranila. Naj vedo tudi v kasnejših letih, kako je slovenska mladina zbrala 150.000 dinarjev za odkup Prešernovega rojstnega doma.«

Seveda bo še tudi poznim zanamcem ohranjeno dejstvo, da je dal pobudo za nakup Prešernove domačije njegov oddaljeni sorodnik Finžgar, ki je nosil glavno breme na svojih ramenih. Do Kranjske gore in še naprej do Rateč je brskal za predmeti iz Prešernove dobe. Preplezal je mnoga podstrešja, da je našel opravo iz Prešernove dobe — kolovrate in drugo — ki prikazuje življenje ob času našega velikana. Vesel je zlasti, da je izsledil zibelko, v kateri so zibali Prešerna.

Zdaj je Prešernova domačija narodna last in je bila rešena na Finžgarjevo pobudo. Skoraj vsak šolarček je odrinil tedaj svoj dinar. Finžgar jim v priznanje potrdi: »Jaz sem dal le pobudo, otročički pa so pomagali.«

Finžgar je med najplodovitejšimi slovenskimi dramatikami. Njegove igre uprizarjajo skoraj na vseh slovenskih odrih. Tudi letos so igrali »Razvalino življenja« že v začetku gledališkega leta. V živem spominu mi je otvoritev Narodnega gledališča po našem osvo-

Prešernov rojstni dom

Finžgarjeva rojstna hiša v Doslovičah pri Breznici na Gorenjskem

bojenju. Med svetovno vojno je bilo gledališče preurejeno za kino in slovenska govornica je na odrskih deskah utihnula. Kako težko pričakovani trenutek smo doživljali tisti večer v hramu naše Talije — jaz sem se gnetel z ostalimi tovariši na prepolnem dijaškem stojišču — in čakali, da se dvignejo zavese. V novo dobo sta stopili naša zgodovina in naša kultura, ko smo prislunili Finžgarjevemu »Divjemu lovcu«.

Pisatelj uspelih slovenskih gledaliških del je prejel mnogo spominkov od posameznih gledaliških družin, ki so igrale njegova dela. Tako hrani srebrn venec dijaškega krožka, ki je igral v Ljutomeru »Divjega lovca«. Venec mu je izročil tedanji osmošolec Marko Natlačen, sedaj ban dravske banovine.

Kaj pripravljate, gospod pisatelj, sedaj?

»Trenutno zaključujem Liskove zgodbe«, ki bodo izšle v Mohorjevi družbi. Tam popisujem psa Liska in nje-

govega gospodarja Hudournika. Lisko je moj pes, za Hudournika pa so krstili gorenjski kmetje mene. Tam gori pod Stolom, ne daleč od Bleda, imam v višini 1240 metrov majhno planinsko kočico in ob njej kapelico. Tja hodim na oddih. Pred leti sem jo gradil in tedaj sem moral večkrat v hribe. Imel sem res smolo in z menoj tudi drugi. Kadar sem prišel v planine, pa čeprav je bilo to ob vedrem, sončnem dnevu, je začelo vsaj čez pol ure grmeti in deževati. Prav zato so me nazvali za Hudournika, ker sem jim vedno prinesel hudo uro.«

Župnik Finžgar je vsestransko zmožen človek: urednik, pisatelj, predavatelj — njegova izvajanja pritegnejo občinstvo prav zaradi klenega gorenjskega jezika — in gospodarski človek, ki je z delom dokazal, da ljubi svoj narod in domovino. Na pragu svoje sedemdesetletnice je.

Naj ostane še krepko pri delu tudi v sivi starosti!

To naj je naše voščilo za njegovo sedemdesetletnico.

F. S. F i n ž g a r :

LISKO GRE NA POTEPI¹

Ilustriral Božidar Jakac

Tistega dne je Hudournik žagal in cepil drva. Lisko je ležal nekoliko od kočje na trati in se silno dolgočasil. Natančno je vedel, da tedaj, ko začne gospodar drgniti in razbijati pred drvnico, ne pojdetja nikamor. Premišljal je, kako bi pregnal svoj pasji dolgčas.

Odkar je prebival v bajti Murki, je spoznal že vso okolico. Prav posebno si je zapomnil pastirsko kočjo, kamor sta hodila s Hudournikom vsako jutro in večkrat tudi zvečer po mleko. Majerica Maruša je bila kaj dobrih rok. Večkrat mu je nalila v leseno koritce pred kočjo pomolzenega mleka, ki ga je Lisko zelo cenil. Tudi obrezke od gnjati, ki so jih zavrgli razni planinci, mu je skrbno prihranila. Ta kočja je bila torej vredna vsega spoštovanja in majerica Maruša še prav posebno.

Lisko se je v mislih na Marušo in mleko tako razživel, da je vstal, sedel in premišljal, kako bi se izmuznil. Hudournik se ni prav nič zmenil zanj; ves je bil zavérován v delo. Lisko ga je po strani opazoval, se nekajkrat presedel in prelegel, vselej seveda dalje od kočje, dokler se ni tiho dvignil in zavil v gozd. Odšel je samostojno na potep.

¹ Ena izmed prigod, ki izidejo v mladinski knjigi: *Gospod Hudournik pri Družbi sv. Mohorja za leto 1941.*

Odločil se je, da pogleda k majerici Maruši. Zelo se mu je zazdelo pomolzenega mleka. Potoma je srečal lepo zelenega kuščarja; ustrašil se ga je, da je kar odskočil. Spomnil se je modrasa in naglo po ovinku bežal naprej, da so mu uhlji kar odskakovali.

Prišel je do kočje. Stopil je s prvimi nogami na prag in pogledal po Maruši. Ni je bilo. Stopil je krog kočje, šel v goveji hlev — Maruše nikjer. Posedel je za hip na pragu in čakal. Majerice ni bilo. Lisko je obupal. Pomolzeno mleko je šlo po vodi.

Pa se je naredil kar domačega. Zakaj nekaj ga je prijetno ščegetalo v nosu. Šel je v kočjo. Na mizi je stal lonček. Od njega je prihajal prijeten duh. Toda ne po mleku. Nekaj boljšega je moralo biti. Lisko poskoči na klop. Vonj je bil še prijetnejši in močnejši. Lisko je zares še enkrat pogledal po Maruši. Ne duha ne sluha o njej. Drzno je poskočil na mizo in vtaknil nos v lonček.

»Presneta reč, ričet je v njem in iz ričeta gleda kos dehtečega svinjskega mesa!«

Lisko se je spomnil, da mu je Hudournik strogo prepovedal na mizo. Zapekla ga je vest, kljub hudi skušnjavi je začel oklevati. Tedaj se mu je zazdelo, da je nekaj zaropotalo. Prestrašen je skočil z mize, sedel hinavsko nedolžno na prag in čakal. Nikogar ni bilo: ne Maruše ne črednika Tomaža. Le veter je pihal in ta je prevrnil prislono škodlo, da je rahlo zaropotalo in Liska prestrašilo. Še je posedel na pragu, toda ričet v lončku ga je vabil. Kar stresalo ga je od slasti in poželjstva. Pogledal je na mizo, a se premagal. Skočil je čez prag in obtekel kočjo. A se je spet vrnil. Mik mesa v lončku je bil prehud. Lisko je v boju s skušnjavo sramotno omagal. Skočil je na klop, s klopi na mizo in

takoj vtaknil gobček v lonec. Toda lonec je bil na vrhu zelo ozek. Lisko ni dosegel mesa. Samo nos je vtaknil v ričet. »Kar je, je, sedaj moram do mesa!«

S hudim sunkom je porinil glavo v lonec; kar zbolelo ga je, ko je potiskal rob lonca čez ušesa. Hitro je pograbil meso in dvignil glavo. Toda smola smolnata! Glava ni hotela iz lonca — z glavo vred je dvignil tudi lonec. Zastonj je otresal z glavo, da mu je brizgal ričet v oči in ušesa.

Tedaj pa zaropota pred kočo. Maruša je vrgla na tla butaro suhljadi in stopila na prag.

»Le počakaj me, tat pasji!« je zakričala in pograbila šibo ob vratih. Začela je tepežkati Liska, ki se je obupan pognal z loncem na glavi na tla. Nič ni videl in se zato zaletaval na vse plati. Maruša pa je mlatila, kamor je padlo, dokler se Lisko ni zaletel v steno s tako silo, da se je lonec razbil in se vse! ina pocedila po koči. Lisko je imel vse zapacane oči, a vrata je vendarle našel. Pobegnil je skozi, kar je sapa dala in na pragu ujel še zadnjo na svojo pasjo dlako. Niti zavcnil ni, ko je dirkal čez drn in strn

proti Murki. Ko je bil dosti daleč, se je ustavil na majhni zelenici. Začel se je umivati, brisati glavo ob zelena tla, se valjati po hrbtu, ki ga je skelel od šibe. Ko je mislil, da se je zadosti ocedil, je prav počasi tihotapil z nesrečnega potepa proti domu. Hudournik je še cepil drva in niti opazil ni, da je odšel in da se je vrnil.

Lisko je bil vesel, da jo je ob vsej nesreči vsaj doma tako srečno zvozik.

Ko je sonce zahajalo, je Hudournik spravil sekuro, vzel kanglico za mleko in povabil Liska, da gresta. Lisko je je šel, toda za gospodarjem, ne pred njim kakor sicer. Ko sta se približala koči, je Lisko neopaženo zaostal in od daleč gledal, kaj bo.

Maruša je Hudourniku vse razodela in kljub nejevolji se je dobra žena smejala, češ, take komedije pa še ne.

Hudournik ji je plačal lonček in meso, pa jo poprosil za zamero.

»Kaj bi tisto. Saj še človeka včasih premaga skušnjava, pa bi psa ne. Dobil pa jih je; mislim, da bo ukradenega ričeta za vselej sit.«

Anica Černej:

IZ ŠOLE

*Spet so se v šoli
abrali:
drobni, boječi
in mali.*

*Zdaj so še vsi
pogumni,
spretni, bistri
in umni.*

*V glavicci naše
Anke
pa so številke
uganke*

*in črke in cele
besede,
toda, kdor čita
pogleda,*

*ve, da so glavice
mračne,
če so sirotice
lačne.*

PETER IN KOSTJA

Ilustriral Maksim Gaspari

III

emjon in Kostja sta se kaj hitro udomačila v Podgori. Djadja je pridno čevljaril, njegovi izdelki so sloveli daleč na okrog. Sej-

marji, mesarji, lovci, vsi, ki so potrebovali trpežne obutve, so ga zasipali z naročili. A to še ni bilo vse. Kostjevemu varuhu je pošta pogosto prinašala vabila, naj se zgleda v Ljubljani: tudi tam so poznali njegov sloves. Skratka, stiske v djadjevi koči ni moglo biti. »Živi se, slava Bogu,« je rekal Semjon.

Vaščani, ki so se bili pripravili na sliko begunske revščine, so bili tedaj razočarani. Semjon in Kostja nista prosila ničesar vbogajme — narobe! Kadar je siromašen človek vprašal, koliko je dolžan za pribito zaplato, je vrli kozak dobrodušno mahnil z roko. »Nič,« je dejal, »Bog bo plačal zate!«

In Bog je plačeval tolikanj obilno, da so se Podgorci čudili. Ni jim šlo v glavo, zakaj mora biti mali Kostja zmerom tako snažen, tako skrbno počesan in tako čedno oblečen. »Ves zaslužek obeša nanj,« so se zgledovali nekateri. — »Kratke hlače nosi,« so prigovarjali drugi. In Rjavčev Francek, ki se je sicer že davno štel za Kostjevega prijatelja, ga je rad opravljal: »Nohte si obrezuje, grdoba. Da ga ni sram!« In nikoli ni imel Kostja črnih kolien, nikoli ni bil marogast po obrazu; njegova srājčica je bila zmerom oprana, in kadar je gospodična Milena pregledovala glave, ni nikoli našla pri njem žive stvarce. To je bilo od sile!

Takšni pomisleki so kaj malo prida. In res se je zgražanje naglo izprevrlo v posnemanje. Ko je prišel spomladi gospod nadzornik, je izrekel razredu gospodične Milene veliko hvalo ter vsem povedal, da zlepa ni videl tako snažnih otrok kakor v Podgori.

Mali Rus je bil bistre glave; vsako reč je znal, še preden jo je gospodična Milena do kraja razložila. Njegov prijatelj Peter se je učil dokaj težje, vendar je kazal že zdaj neugnano vztrajnost in dobro voljo. S Kostjo sta bila neločljiva. Skupaj sta pisala naloge, skupaj drdrala poštevanke, skupaj prebila vse proste ure. »Teh dveh ni treba nikoli iskati,« je govorila Petrova mamica; »če ni Peter pri Kostji, je Kostja pri Petru.«

V mislih je snovala načrte za sinkovo prihodnost. Kako lepo bi bilo, ko bi šel študirat! Toda oče Novak je imel v vsej vasi najmanj sveta, razen Petra je bilo treba preskrbeti dva manjša brata in sestrico; kje bi zmogel! Sicer je bilo pa do tistega dne še daleč. »Kar bo, to bo,« se je tolažila. »Da bi bil le zmerom pošten in dober.«

A čas je bežal, kakor bi ga pes lovil; leta so minevala, otroci so rasli. Petru in Kostji se je naglo bližala odločitev, kam naj ubereta svojo življenjsko pot.

Hodila sta v šolo, se učila, pasla pri Novakovih in drugod, se igrala z vrstniki, poslušala zgodbe strica Semjona in čitala knjige. Knjige iz šolske knjižnice; knjige, ki sta jima jih posojala gospodična Milena in gospod učitelj; knjige, ki so se valjale po vasi na policah. Vse te pa niso bile tako imenitne kakor »knjižke«, ki jih je kozak prinašal iz Ljubljane. Tam je bila ruska

knjižnica in vrli djadja se ni nikoli pozabil ustaviti v nji. Komaj je doma v Podgori zaprl vrata za seboj, je že z vročično radostjo izpraznil torbo:

»Ná knjižke, Kostja: glej, tu so narodne pravljice... tiste, ki jih pripovedujejo starke po ruskih vaseh... In ta, vidiš, ta je šele zanimiva: slike iz ruske zgodovine. Mislim, da bo v nji zgodba o atamanu Jermaku, ki je s kozaki osvojil Sibirijo... Najlepša pa je tale: 'Taras Bulba'. Te ne vrneva, kupil sem ti jo v knjigarni, ker se pridno učiš. To ti je slavna povest o zaporoških kozakih, kako so branili svobodo...«

Zakaj mimo šolskega učenja je moral Kostja vsak dan čitati ruske knjige; djadja Semjon je gledal na to. S skrbjo in potrpljenjem ga je bil naučil ruskih črk. Oči so se mu rosile od veselja, kadar je Kostja s »knjižko« na kolenih pobožno izgovarjal ruske besede.

In tako je ob zimskih večerih za pečjo, ob poletnih nedeljah pa pod orehom dečkov glas obujal djadji in tovarišem junaška dejanja kozakov:

»Kaj pravite, gospoda, je zaklical ataman ter zajezdil pred vse poveljnike, ali je še kaj smodnika v prahovnicah? Je še krepka kozaška moč? Ali še ne klonejo kozaki? — Še je, batko, smodnika v prahovnicah; še je krepka kozaška moč; ne klonejo še kozaki! — A že je padel Bovdjug z voza, prav pod srce ga je bila zadela krogla; toda starec je zbral vso moč svojega duha in rekel: 'Ni mi žal, da se ločim od sveta. Daj Bog vsakomur takšen konec! Naj bo do konca časov slavna ruska zemlja!' In vzplavala je Bovdjugova duša v višave, da pove davno mrtvim starcem, kako se znajo ljudje bitti na ruski zemlji in umirati za sveto vero...«

»Vidiš, to ti je knjižka,« je vzklikal djadja Semjon in oči so se mu iskrile pod košatimi obrvmi; »takš-

nih ne pišejo nikjer drugod kakor v Rusiji!«

Peter je zamaknjen poslušal to branje. Ker sta Kostja in Semjon zmerom govorila med seboj po rusko in časih tudi Petra tako ogovarjala, je ta prijateljevo materinščino že kar dobro »ponimál«; česar pa ni razumel, sta mu rada razložila.

In kadar je Kostji zmanjkalo glasu, kadar je petrolejka dogorela ali kadar je poletno sonce utonilo za goro in so legli na klop pod orehom mrakovi, se je oglasil stari kozak ter jel pripovedovati o domovini. Hrepenenje je dajalo njegovim besedam čudno moč. Davni knezi in mogočni bojarji so vstajali iz minulosti, zlate kupole cerkvá so žarele nad tiho pokrajino, mongolske trume so požigale in klale križem Rusije, pa ji niso mogle zamoriti silnega življenja; car Ivan Grozni je širil strah in trepet, bogati kupci so si polnili skrinje z zlatom, Peter Veliki je z železno roko ustvarjal ljudem in zemlji novo lice, Napoleonova moč se je rušila pod udarci ruskih vojská. Ruska vas je živela po svojih starih navadah, orala, žela, trpela in umirala; izgnanci so v verigah tavalj proti mrzli Sibiriji, težaki so vzdolž rek vlačili ladje, do vrha napolnjene z blagom; in po vsej pisani sliki so dirjali kozaški polki, zmerom náred, da izdero sablje za Rusijo. Djadja Semjon je pripovedoval o reki Volgi, ki je tako široka, da oči komaj sežejo z brega na breg, in o Dnjepru, kako šumi in se leskeče in buči v svojih brzicah ter namaka slavno Zaporožje, domovino kozakov. Kadar se je do dobrega razvnel, sta ga dečka preprosila, da jima je z globokim, močnim glasom zapel pesem o Dnjepru:

Rjové in stoka Dnjeper široki...

Tedaj sta mlada prijatelja obmr-la. Dokler je djadja pel, sta živo videla ponosno reko, blišč in igra-

nje njenih valov; in ko je Semjon utihnil in so že nekaj trenutkov vsi trije molčali, se je Kostja časih zganil in zašepetal:

»Slišiš Dnjeper, kako šumi? Jaz ga slišim... Kje je Dnjeper, djadja? Tamle, jeli?«

»Da, tam bo, golobček.« Starec je iztegnil desnico v mrak.

»Daleč, djadja? Kako daleč?... Pojdiva tja, enkrat samkrat naj ga vidim...«

»Potrpi, Kostja, ni še čas. Ko pa dorasteš, boš zanesljivo videl Dnjeper... da, če boš dober in delaven človek.«

Srce starega vojaka je bilo v takih trenutkih prepolno radosti, zakaj čutil je, da deček sliši šumenje Dnjepra... da ga sliši tudi tedaj, kadar mu nihče ne poje, nihče ne pripoveduje o njem...

Na Petrovo dušo pa je legala prva bol. Ljubi, dobri Kostja, ki Peter brez njega živeti ne more, se torej vrne v Rusijo! Kaj bo z njim, ko ostane sam?

Toda Rusija je daleč. In v Podgori je bilo tako lepo — malo manj kakor v raju. Posebno tisto soboto sredi junija, ko je Peter brez sape pritekel domov in zgrabil očeta za žuljavo desnico.

»Očka,« je zaprosil, »očka, ali smem jutri na Dobravo?«

»Na Dobravo? Po kaj?«

»Semjon mora nesti gospodu Jeraju nove škornje. Kostja pojde z njim in...«

»Kjer je Kostja, moraš biti tudi ti? Viš ga! In če rečem, da ostaneš doma?« je dejal oče Novak ter pomežiknil ženi.

»Nič ne bo, Peter,« je v šali pritegnila mati. »Čigav pa si, Kostjev ali naš? Samo k prijatelju ga vleče.«

Peter je klavrno pobesil glavo.

»Nu, nu,« je dejal oče, »saj ne mislim tako hudo. S Semjonom in Kostjo le pojdi. Najprej k prvi maši, potem pa v božjem imenu.«

»Ta Kostja dobro vpliva na fanta,« je rekel ženi, ko sta ostala sa-

ma. »Drug ima drugega za zgled. Učitelj pravi, da sta najboljša v razredu.«

Mati je to pot težko puščala Petra od sebe. Srce jo je svarilo, a zaman je ugibala, pred čim.

»Petček,« je drugi dan klicala za njim, »priden bodi in pameten! Ne počenjaj nerodnosti!«

A Petrovo srce je tako razigrano plavalo v blišču svetle junijske nedelje, da ni utegnil misliti na materin opomin.

Na Dobravo je iz Podgore dve uri hoda. Najprej je šla pot po gozdnatem bregu v dolino, nato med travniki do bistre reke in po visoki brvi na ono stran; tam se je razgrnila pred njimi bogata ravan s svojimi belimi vasicami. Ubrali so jo čez polje, krenili v redko hrastje in ob izhodu iz gozdiča mahoma zagledali pred seboj veliko vas Dobravo.

Sam smeh jih je bil in židana volja. Kostja in Peter sta tako neugnano obsipala starega kozaka s svojimi šalami, da se je tudi njega lotila razposajenost. Da, marsikdo bi se bil vprašal, ali je takšno objestovanje sploh dovoljeno. Na primer, ko je Kostja mahoma premeril Semjona z očmi:

»Čuj, djadja, zakaj imaš krive noge? Jeli, Petja, krive so!«

»Glej si ga,« je starec zagodrnjal, »takšne imam kakor zmerom. Saj mi niso snoči zrasle.«

»Sabljaste so,« je trdil deček. »Petja, poglej.«

Peter je gledal, gledal in priznal, da res niso ravne.

»Slišiš, djadja? Zakaj so krive, povej!« je silil v Semjona, kakor da ne bi naprej vedel odgovora.

»Nu kaj,« je odnehal dobričina, »vsak star kozak ima krive noge; to je od jahanja. Misliš, da sem malo prejezdil v svojem življenju? Doma, v Mandžuriji, na Poljskem...«

Spomini so ga zanesli in jel je razlagati, kako jašejo kozaki. A Kostji ni bilo do tega.

»Čuj, djadja,« je spet začel, »ali je res, da dober jezdec slabo teče, ker ima krive noge?«

»Kakopak slabo!« se je razkošatil Semjon. »Bolje tečem od vaju obeh. Kadar koli hočeta, vaju ujamem!« Pogodili so se, da bodo tekli za stavo.

»Do znamenja ob stezi!« je kozak določil cilj. »Dve sto korakov ni mnogo za mlade noge... Stojta! Če vaju pretečem, bomo hodili do konca poti v korak, drug vstric drugega. Velja?«

Segli so si v roke in stari vojak je začel šteti:

»Ena... dve... tri...!«

Ali se je zaprašilo djadji izpod petá! Dečka sta ga pretekla tik pred znamenjem; kdo ve, ali bi ga bila vobče dohitela, da ni kozak v zadnjem hipu omagal. Ko so obstali, se je držal za prsi in sopesel kakor meh. Obraz mu je bil spačen od bolečin.

»Kaj ti je, djadja Semjon?« se je ustrašil Kostja. »Ali te boli? Kje boli?«

»Eh, nisem več to, kar sem bil!« je zasigal stari vojak. »In še moja vražja krogla... tista, veš... ko sem spremljal mamico in tebe v Odeso... mislim, da se je spet premaknila...« Semjonu je počasi odlegalo, toda v očeh se mu je zrcalil strah.

»Mar ti je niso izdrli?« je vzkliknil deček. »Saj si bil v bolnišnici!«

»V naših bolnišnicah ni bilo tako kakor v mirnem času. Manjkalo je zdravnikov, zdravil, vsega... Pa ti pride navaden ranocelnik s svojimi umazanimi noži... in še pijan... 'Kje', pravim, 'boš ti, malopridnež, rezal po meni!' — 'Semjon Nalevajko', je dejal, 'krogla se v telesu premika. Kadar pride do srca, bo tvoja smrt!' — 'Nič', pravim, 'ti si tudi moja smrt, hodi z Bogom.' Mor-da se ne bi bil upiral... pa sem mislil na Vero Andrejevno... in nate, Kostja, ki si bil tako majhen in ne-bogljjen... Kdo bi vaju bil varoval, kdo branil, da sem takrat umrl?«

Potrepljal je varovanca in znova vzel pot pod noge. Kostja in Peter sta zdaj skesano pobešala glavi. Kaj, ko bi se bila zgodila nesreča? Kako bi se brez djadje vračala v Podgoro? Kostja bi ostal sam na svetu in Peter ne bi mogel mirno pogledati mamici v oči!

»Djadja Semjon,« je s potrjim glasom izpregovoril Kostja in ujel kozaka za roko, »odpusti, jaz sem kriv... Ljubi djadja, reci, da ne boš umrl!«

»Prav, golobček, prav,« je rekel djadja in ga pobožal po licu. »Bog mi ne daj zapustiti ta svet, dokler me ti potrebuješ... Ničevó, saj je že dobro.«

Hiša gospoda Jeraja je stala zunaj Dobrave in je z majhnega holmca tako gosposko gledala v svet, da so jo vaščani imenovali gradič. Na eni strani hiše je bil majhen park s starimi, košatimi drevesi, na drugi velik vrt, za hišo skednji in prostorni hlevi, okrog in okrog pa sadovnjak, ki je slovel po vsej deželi. Dečka sta takoj opazila dve češnjevi drevesi, ki sta z obiljem svojih debelih, svetlordečih sadov že od daleč mamili oči.

»Jej, kako bi se jih nazobala!« je vzdihnil Peter. »Hrustavke morajo biti!«

Gospod Jeraj je imel veliko posestvo, širne gozde, žago, trgovino z lesom in še marsikaj. Pravili so, da je milijonar, in tako je moralo biti, zakaj vozil se ni s kolesljem kakor drugi ljudje na Dobravi, temveč v prekrasnem avtomobilu. Tudi lepo, prijazno gospo je imel — in, skratka, vse, kar človeku srce poželi, samo nečesa ni bilo pri hiši: otrok. Zato so se v gradiču dvojno razveselili, ko je obstal pred vrati djadja s svojima spremljevalcema. Gospa je takoj odvedla prišlece v vrtno hladnico ter jim naročila kave in potice, gospod Jeraj pa je ta čas stopil v hišo, da pomeri nove škornje.

Močno zala je bila gospa Jerajeva, ljubezniva da nikoli tega in obleka ji je dišala po rožicah.

»Ostaneš pri meni, kaj?« je vprašala Kostjo ter ga privila k sebi.

Kostja bi bil kar pokimal, tako blago mu je bilo v gospejinem objemu. Toda ubogega djadje ni hotel žaliti, danes še posebno ne.

»Rad,« je dejal, »ako me djadja zapodi.«

»Oh, prevejanec!« se je nasmejala gospa Jerajeva. »Že vidim, da nočeš. Kaj pa ti, Peter? Bi ostal pri nas?«

Peter je milo pogledal. Kako lepo je bilo tu, bogastvo, vsega na prebitek, doma pa revščina in skrb.

»Bi,« je rekel, »a vem, da bi mama jokala. Ona bi bila žalostna, jaz pa še bolj. Kak dan bi prišla in bi stala tamle na poti in me klicala... in ko bi jo slišal, bi vam precej ušel... Ne, ne, za nič ne maram.«

»To si lepo povedal, mali.« Gospa ga je pogladila po svetlih laseh in se nasmehnila djadji Semjonu. »Kaj ne,« je dejala, »ljubezen med materjo in otrokom je pač najboljša na svetu.« In ko je stari vojak nekam žalostno mrdnil z brki, je brž dodala: »Mislím, da me razumete. Saj ste svojemu Kostji kakor rodna mati.«

A tedaj je stopil iz hiše gospod Jeraj v novih škornjih. Obraz se mu je svetil od zadovoljstva. Že od daleč je zaklical:

»Vot eto sapogí! Nastojaščije ruskiye! — To so vam škornji! Pravi ruski!«

Djadja Semjon je ostrmel.

»Ja i ne znal, što vi govorite po ruski!« je vzkliknil in veselo poskočil s klopi.

Kaj ne bi govoril, je menil gospod Jeraj. Med svetovno vojno je bil v Rusiji jugoslovanski dobrovoljec. To so bili slavni časi! Kaj vse je bil doživel! In neki kozak — da, pravi donski — mu je rešil življenje... Gospod Jeraj se je zaradi

tega na tihem že dolgo veselil Nalevajka. »Takšen obisk ni kar si bodi,« je dejal. »Kot stara vojaka ga morava slaviti po službenih predpisih. Skratka, pridržim vas na kosilo!«

Gospod Jeraj in gospa sta dotlej povabila goste, naj si ogledajo hišo. Prijazno sta jim razkazovala svetle sobe, polne dragega pohištva, in lepe slike na stenah. V gospodarjevi delovni sobi je stala omara s steklenimi vrati.

»Tu hranim svoj največji zaklad,« je rekel gospod Jeraj.

Dečka sta radovedno iztegnila glavici. Toda v omari nista videla drugega kot ogoljen vojaški plašč, prav takšno kapo, zarjavelo sabljo in tri ali štiri odlikovanja na žametni blazini. Gospod Jeraj je vzel blazinico iz omare ter pokazal djadji zlato zvezdo.

»Zaslúžil sem si jo pri Tutrakanu,« je dejal. »To vam je bila vroča bitka! Ko smo naskočili — a kako naj govoriva s suhim grlom? Sedite, Nalevajko!« je rekel in že potisnil djadjo za mizico. Nato je odprl drugo omaro, vzel iz nje steklenko in dve šilci ter nalil. Zadišalo je po močni pijači. »Na zdravje, brat! Živeli vsi hrabri vojaki!«

Stari kozak je izpil na dušek in si obliznil brke, a sitno mu je bilo misliti, da ga Kostja vidi. Kaj mu ni vsak dan zabičeval, da so žgane pijače strup za človeka? Zdaj se pa sam zastruplja vpricho njega! Pokašljal je torej in se obrnil k dečkoma:

»Vesta kaj,« je dejal, »z gospodom Jerajem imava zelo važen razgovor. Pojdita malce na vrt in naju počakajta.«

»Da, pojdita,« se je zasmejal gospod Jeraj, »ta pomenek ne bi bil za vaju. In gredic ne pohodita!«

»Češnje naj gresta zobat,« je rekla ljubezniva gospa. »Sta videla tisti dve visoki drevesi? Hrustavke so. Jejta jih, kolikor hočeta, samo ne plezajta previsoko.«

Dečkoma, ki sta že ves čas sanjala o sladkih hrustavkah, so se zablaščale oči. Toliko da sta utegnila reči hvala, pa sta bila spodaj. »Oh, kako so dobre,« sta vriskala, »takšnih v Podgori ne dobiš!« Debele so bile kakor majhni orehi in okusne kot — sam Bog si ga vedi kaj. Toda na nizkih vejah so bile videti drobnejše; največje in najbolj rdeče so zapeljivo nihale zgoraj v vrh. Kostja je po veвериčje prhnil v drevo.

»Tu gori so boljše!« je klical. »Pridi, Petja, poskusi!«

»Kostja,« ga je Peter opomnil, »nikar ne plezaj tako visoko. Nu, Kostja! Nu!«

»Prava reč,« se je ta pobahal. »To je zame malenkost. Glej me, kje sem! Kadar bom velik, postanem mornar in bom plezal na najvišje jambore. Ti se ne upaš, kaj?«

Da se Peter ne bi upal! Ta je lepa. Kakor mačka je planil k drugemu drevesu in splezal prav pod vrh.

»Tako visoko še ti ne prideš!« je zmagoslavno viknil prijatelju.

»Ne morem više,« je Kostja priznal. »Nu, kaj bi plezala. Zobljiva!«

Zobala sta. Toda česnje niso rasle ob deblu, treba se je bilo iztezati ponje, segati daleč, stopati na tanjše veje, ki so se upogibale in ječale pod nogami. Petra je mahoma izpreletelo, kakor da bi mu nekdo šepnil: »Odnehaj, fant! Dol zlezi!« A v tem je zagledal prekrasen šop hrustavk, šest ali sedem jih je bingljalo na kupu.

»Samo te še utrgam,« je pomislil. »Za dve pedi naprej, pa bodo moje... Ali veja drži? Drži.«

Previdno se je pomaknil proti koncu veje in iztegnil roko. Tedaj se je zgodilo. Krrreh! je reklo in veje, na kateri je stal Peter, ni bilo več... Z obupnim krikom je omahnil v praznino, se prevrnil, udaril z ramenom ob prvo vejo, s kolenom ob drugo, z glavo ob tretjo... in utonil v črni temi... Tako grozno hitro je šlo, da ni utegnil slišati

Kostje, ki je s svoje češnje obupno zavpil:

»Petja!... Joj, moj Petja!...

Ko se je tema pretrgala, je ležal v lepi sobi na postelji. Da, to je bila soba gospe Jerajeve, spominjal se je slike na steni. Mehke roke so mu polagale nekaj mrzlega na glavo. Nekdo ga je držal za roko in glasno ihtel: to je bil Kostja. Nekdo drug, djadja Semjon, je stal ob vznožju postelje in ječal kakor od strašne skrbi. Zdaj se je pokazal zraven njega obraz gospoda Jeraja. In kdo je ta bradati mož z naočniki? Zakaj ga otipava? Kjer koli prime, neznosno zaboli...

»Gleda!« se je tisti hip oglasil bradati mož. »Vse bo še dobro.«

»Slava Gospodu!« je z drhtečim glasom rekel djadja.

»Bog bodi zahvaljen! — Petja moj! Ali me vidiš?... Ubožček!« so vzklikali vsi vprek. Gospa Jerajeva je od radosti jokala.

»Kako bo, doktor?« je s pritajenim glasom vprašal gospod Jeraj.

»Desna podlahet in leva noga zlomljeni. Najbrže pretres možganov,« je zamrmral zdravnik. »Tako v bolnišnico.«

Nekdo je stekel iz sobe. Petra je spet minevala zavest. Vzdigovali so ga, ga povijali in obvezovali.

»Kostja,« je mukoma zašepetal, kakor bi mu ležal kamen na ustnicah. »Kostja... če bi zdaj prišel... Francek... in bi te hotel... ga ne bi... mogel...«

In znova ga je pogoltnila tema.

Potem je čutil, da ga neso. Nato se je vozil... Spet tema... Ko se je predramil, je ležal v drugi postelji in nad njim se je sklanjal angel v temnomodri halji ter mahal z belimi perutnicami...

Pa ni bil angel. Usmiljenka v svoji beli oglavnici je devala Petru led na čelo. Njegova vesela pot na Dobravo se je bila končala v bolnišnici.

(Se nadaljuje.)

Anica Černež:

J E S E N

*Ježek — bodež
godrnja:*

»Lačna zima
bo prišla.
Naj se jočem
ali šalim,
naj vse klance
prekotalim:
saj ničesar
ne premaknem,
z iglicami
ne nataknem.
Niti gnile
hruške ni.
Saj še tepka
ne rodi.«

•
*Zajček — dajček
ves drhti,
ko jesenski
gozd šumi:
»Drevje se že
obletava,*

*kmalu prazna
bo planjava...
Tu in tam že
laja pes.
Revček jaz
trepečem ves,
Lovec s puško
že grozi.
Kam naj zajčji
rod zbeži?«*

•
*In čebelica
brenči:
»Prazni so še
lončki vsi.
Ajda malo
je medila,
cvet sem v dežju
zamudila.
Drevje nima
nič sadu,
a čebele
ne medu.*

*Zdaj še k panju
sončka ni.
Prazni so še
lončki vsi.«*

•
*Škorčki — norčki
tožijo:
»Sive megle
krožijo
nad dolino,
nad vasjo:
sneg nas
presenetil bo!
Pa vam romarji
zletijo,
preden trte
dozorijo...
Škorčkom letos
je hudo,
saj že češnjic
ni bilo.«*

*Naše mame
le molče.
Slutnja stiska
jim srce:
daleč je še
do pomladi,
a otroci
so ko mladi
škorčki
preden izlete...*

•
*Očka naš je
mrk in tih.
Včasih le
izda nam vzdih
tihu misel:
trd je čas
in srce že
čuti mraz.
Res težko je,
dobri Bog,
če prezeba
pet otrok.*

MIHČEVA 3. NALOGA Z NAPAKAMI

Moj brati - kuhar.

Moj mali brat je hecru. Če mame ni doma, se maštima za kuharja. In la-delea v kuhinji vzame ~~serviet~~ namesto fiatoha. Potem strese v kastrolo cukor in marmelado ter meša s kuhalnico. Ko je zmešano pogrne mizo s tistohom in pripravi šalec za svoj melipajr. Na talarje nareže kruh. Ko je vse gotovo, zbija z denami, kar pomeni, da je njegovo kosilo gotovo. Jaz in moja sestra marava z njim pojesti, kar je maštimal. Jestu moramo z beštekom in kajemati iz kastrole s šeflo. Po kosilu matoči iz flaše še vodo v glaž in maju pošprica, nekoč: "Bog žegnaj!" Ko se mama vrne, je tepen. Pa me joka, ampak poka take frise, da ima ves starisan obraz. Nekoč je mamalat na kuhinjsko kredenco črne strihe s tinto, da bo lepše okrašana. Tedaj je bil tako tepen s štaberlom, da je pozabil pokati frise, ampak je vpil: "Ne boste me, me!" Mama pa je rekla: "Jaj te!" Klameje mi je pokazal zadnjo plat. Bila je vra črno poštrikana.

Kristina Brenkova:

ROMAR

Po narodni pesmi

Ilustrirala Marija Vogelnikova

Takrat je bilo na svetu še vse drugače, nego je dandanašnji. Železnica še ni tekla od mesta do mesta in navadni ljudje so hodili peš. Gospoda in bogataši pa so jahali lepe konje, ali pa so se vozili v velikih, težkih kočijah. O zrakoplovih se nikomur še sanjalo ni, kaj šele o zračnih jadrnicah.

je med in maslo na belem kruhu, mleko pije in vino, njene obleke so z zlatom pretkane in kralj jo ima rad.«

Kralj je vedno zgodaj vstajal in nekega jutra je šla kraljica za njim v majhno belo kamrico. Tam ga je videla, kako je klečal z golimi kolena na kamnitih tleh. Skozi visoko, ozko

Takrat sta živela na visokem gradu kralj in kraljica. Kralj je bil blede, droban gospod in je komaj prenašal svojo zlato krono, v katero so bili vdelani biseri in demanti. Samo vodo je pil, vina nikoli, mnogo se je postil in kolena je imel trda, toliko je preklečal v molitvi. Kraljica pa je bila zdrava in krepka gospa. Gospodinjala je in gospodinjala, da je bilo veselje. Kadar je imela čas, pa je igrala na pisane citre in si prepevala pesmi, ki jih jo je naučila še njena mati.

Tiste pomladi pa so kraljici gube prepregle belo čelo. Nič več ni brenkala in pela, nič več ni veselo rožljala s ključi za pasom po grajskih sobanah in kuhinjah. »Kaj neki se je pripetilo naši kraljici,« so se vpraševale spetične in kuharice, »da je postala tako žalostna? Vsega ima dovolj. Vsak dan

lino pa je sijalo jutranje sonce na popotno palico kraj njega in na romarski klobuk. Kraljica je to videla in vedela, da se njen mož pripravlja na dolgo romanje. Zato je bila žalostna.

In kralj se je res pripravil na pot. Slekkel je svoj rdeči kraljevski plašč in si oblekel raševinasto haljo, z glave je snel okrašeno krono ter se pokrnil s širokokrajnim romarskim klobukom. Snel si je kraljevske šolne z zlato zaponko, ker pravi romarji romajo bosi. Milo ga je prosila kraljica, naj ostane doma. Kdo bo vladal državi z zlatim žezlom, kdo bo vojski poveljeval? Kralj pa se ni dal pregovoriti. Napolnil si je tri mošnje s samimi zlatniki, na čelo je poljubil kraljico, poslovil se je od žlahte in odšel.

Dolgo je hodil kralj po svetu in iskal poti v sveto deželo. Prvo mošnjo

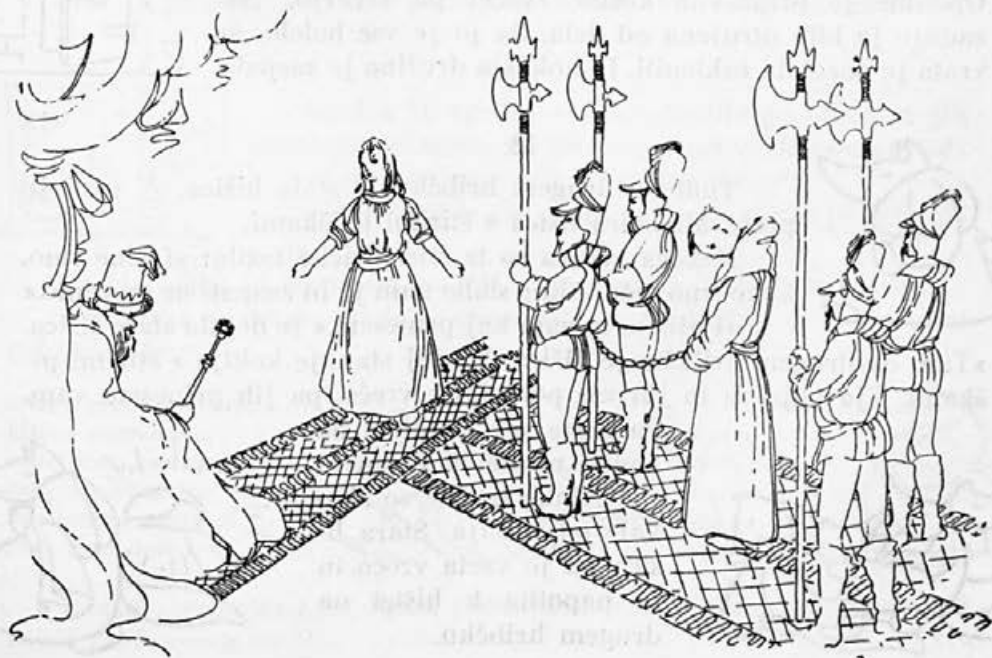
zlatnikov je spotoma že razdelil siromakom in beračem. Medtem pa je priromal do turške dežele, skozi katero je peljala pot v sveto deželo. Nihče pa ni smel skozi turško cesarstvo, kdor ni imel pisma in pečata od samega turškega sultana. In romarski kralj ga ni imel. Na turški meji so ga ujeli sultanovi hlapci, vzeli so mu obe mošnji zlatnikov in ga peljali k sultanu. Ta ga je ukazal zapreti v globoko ječo brez oken in brez vrat.

Kraljica pa je sama čakala doma. Modro je vladala, premodro, nič slabše od samega kralja, če ne še boljše in pametnejše. Pa je prišel glas od turške strani, da pobožni kralj v sultanovi ječi sedi. Kraljica je to zvedela, nič ni vzdihovala in ne solz točila, premislila je in sklenila, kako ga bo rešila. Oblekla je staro krilo, ki ga je njena pastirica zavrgla, čez ramo je obesila beraško torbo, pod pazduho pa je stisnila svoje pisane citre. Taka je odšla z gradu.

Podnevi in ponoči je ubirala steze in poti proti turški meji. Ko je tja prišla, je tako lepo zabrekala in zapela, da so jo poslušali še sultanovi hlap-

ci in stražarji. Slišal pa jo je tudi sultan sam, ki se je takrat sprehajal po svojem lepem vrtu. Ukazal je, naj mu pripeljejo siroto, ki tako lepo poje in brenka. In sirotica-kraljica je sultanu zapela najlepše pesmi, kar jih je znala. Sultanu so bile tako zelo všeč, da so mu solze stopile v oči. Se mu je zdelo, da tako lepega petja še nikoli slišal ni, in dejal je sirotici, naj si za plačilo izbere, kar hoče v njegovem cesarstvu. Kraljica ni premišljala, pogumno je prosila sultana za kralja, ki ga ima zaprtega v ječi brez oken in brez vrat. Sultan je držal besedo, saj je ni smel prelomiti, če bi jo še tako rad. Ukazal je bradatemu ječarju, naj pripelje ujetnika-kralja in naj ga izroči popotni siroti, ki je tako lepo pela.

Kralj in kraljica sta se vrnila v svoj grad. Kralj je slekel romarsko haljo in kraljica pastiričino krilo. Nikoli več ni kralj poskušal romati v sveto deželo in kraljica je brez skrbi brenkala na citre in pela. Ljudje pa so še dolgo pripovedovali o tem, kako je pogumno in modro rešila kralja iz turške ječe.

F r a n R o š :
DVE DRUŽINI

Ilustriral Anton Znidaršič

1

Na hribčku je stala hišica. V njej je prebivala koklja s štirimi piškami.

Nekoč je koklja zgodaj vstala in je vprašala piške: »Katera mi pojde po vodo?«

Piške pa so še spale. Nobena ni hotela vstati in prinesiti vode.

Koklja je šla sama po vodo. Ko se je vrnila, je vprašala: »Katera mi hoče pomesti po hiši?«

Piške so se igrale. Nobena se metle ni dotaknila.

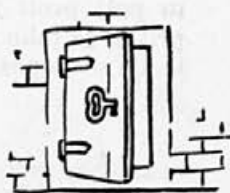
Koklja je sama pometla po hiši. Potem je vprašala: »Katera mi prinese drv iz drvarnice?«

Piške so skakale po hiši. Nobena ni hotela prinesiti drv.

Koklja je sama prinesla drv k štedilniku. Potem je vprašala: »Katera mi bo pomagala kuhati kosilo?«

Piške pa so tekale po dvorišču. Nobena ni hotela mamicu pomagati.

Koklja je tedaj sama zakurila in skuhala zajtrk. Opoldne je pripravila kosilo, zvečer pa večerjo. Nazadnje je bila utrujena od dela, da jo je vse bolelo. Še vrata je pozabila zakleniti. In kokošja družina je zaspala.

2

Tudi na drugem hribčku je stala hišica. V njej je prebivala stara lisica s štirimi lisičkami.

Nekega večera so te štiri lisičke tožile: »Lačne smo, kako smo lačne! Kar slabo nam je in zaspati ne moremo.«

»Pojdem in vam kaj prinesem,« je dejala stara lisica.

»Tam na drugem hribčku je hišica. V njej stanuje koklja s štirimi piškami. Tja pojdem in jih vse polovim v vrečo, pa jih prinesem vam,

da boste site. Medtem pa bodite mirne in pridne!«

Mlade lisičke so skakale od veselja. Stara lisica pa je vzela vrečo in se napotila k hišici na drugem hribčku.

3

Bila je tema. Koklja in piške so spale v hiši.

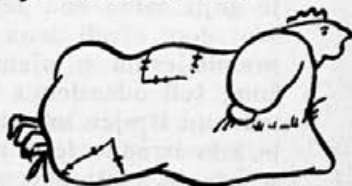
Tedaj se je priplazila stara lisica. Poskusila je tiho odpreti vrata. Niso

bila zakljenjena. Za seboj jih je zaprla in zaklenila.

Zakadila se je po hiši. Prebudila se je kokošja družina. S krikom in vikom so koklja in piške begale po hiši. Nič ni pomagalo. Vse po vrsti jih je lisica polovila in pobasala v vrečo. Spet je odklenila vrata in z vrečo na rami hitela domov. Veselo je zapela:

*»Moje ljube, lačne lisičke,
nosim vam v vreči take ptičke,
ki pojejo čivčiv in kokodak,
da rad jih posluša želodček vsak.«*

Ko pa je lisica dospela domov, jo je minilo veselje. Male lisičke niso bile pridne. Prevrnile so mizo, stole in postelje. Ubile so skledo.

Stara lisica se je razjezila: »Ničesar vam ne dam. Niste bile pridne, teple ste se, škodo ste delale. Lačne pojditе spat!«

In je položila vrečo k vratom. Lisičke so morale spat brez večerje.

Ponoči je koklja s kljunom in kremplji razparala vrečo in skočila iz nje. Za njo so poskakale še piške. Vrata niso imela ključavnice, dala so se odpreti.

Koklja je s piškami tiho pobegnila domov. Vse so se srečno rešile.

4

Koklja je zgodaj vstala, zbudila je piške in jih vprašala: »Katera mi bo danes pri delu pomagala?«

»Jaz, jaz, jaz, jaz!« so vpile piške.

Prva piška je šla po drva. Druga piška je prinesla vode.

Tretja piška je pometala po hiši. Četrta piška je kuhala zajtrk.

Vse piške so delale. Rade so pomagale mamicí. Bile so pridne. Pri delu so pele:

*»Rade gremo po vodó,
hišico pometamo,
rade drva nosimo,
kuhati pomagamo,
ker imamo mamico
rade prav zelo.«*

Zvečer je prišla spet lisica pred hišico, toda njena vrata so bila trdno zakljenjena.

CESTNIKOVI SO POSTAVILI DOM

Ko je Miha Cestnik izpolnil štiri-najst let, je zapustil domačo hišo in šel v svet. Služil je najprej kot pastir, pozneje kot hlapec, s tridesetimi leti pa se je oženil, se vrnil v rodno vas in se vselil kot gostač v Doričevo kočo. Odslej je hodil s svojo ženo delat h gospodarju pa tudi drugam in ves čas je gojil samo eno željo: da bi imel svoj dom. Tudi žena Ana je mnogo premišljevala o njem in celo otrokom, šoli odraslemu Mihecu, trinajst-letnemu Drejču in nekaj mlajši Anici je bilo izredno lepo pri srcu, ko sta se oče in mati pogovarjala, kako bi jim bilo, ko bi imeli svojo hišo. Cestnik, ki je bil izredno delaven in štedljiv, je imel nekaj prihrankov, često jih je prešteval, se dolgo na tihem pogovarjal z ženo, naposled pa vselej žalosten zamahnil z roko in zaklical: »Premalo je še!« Že več let je tako ponavljal, ko pa je lanske spomladi po očetovi smrti dobil njivico na drugem koncu vasi, je dejal nekega lepega pomladanskega dne: »Mislim, da bo dovolj! Zidane si sicer ne bomo mogli postaviti, a butali bi jo lahko! Grželjev in Mejačev sta si jo tudi zbutala iz zemlje, pa pravita, da je topla, na zunaj pa da se ne loči od zidane!«

V nizko kočo se je vselilo veliko upanje. Pogovarjali so se samo o novi hiši. Ob nedeljah je Cestnik hodil po okoliških vaseh in si ogledoval koče, ki so si jih zadnje čase revni ljudje postavili iz zemlje. Grilčev, ki si jo je bil postavil malo pred svetovno vojno prvi, je ni mogel prehvaliti. Sprva so se mu ljudje sicer smejali in mu pre-rokovali, da se bo zrušila, preden bo minilo deset let, toda ko so videli, kako junaško kljubuje vetrovom in mrazu, so utihnili in ga hodili celo prosit, da jim je izdal skrivnost novega načina zidanja.

Tudi Cestnik je šel po Grilca.

»Pridem, zakaj pa ne?« je odvrnil Grilc, že priletan mož, a postaven in

še pri močeh. »Poznam zemljo na tvoji njivi, dovolj mastna bo, zidovi bodo močni in te bodo stali desetkrat manj kot zidani. Samo zidar Gajšek ti mora napraviti načrt, ki ga boš pokazal na občini, potem bodo prišli občinski možje in sosedje ter si ogledali zemljišče, nato pa bomo začeli!«

Čez dobra dva tedna je bilo zastran načrta in gradbenega dovoljenja vse urejeno in začeli so z delom. Z Grilcem je prišel še njegov sin, s Cestnikom pa Mihec. Prvi dan so izkopali šestdeset centimetrov globok in štiri-deset centimetrov širok jarek za temelj. Ko sta prišla Drejč in Anica iz šole, sta še onadva prišla za lopato in pomagala. Na večer, ko je prišla Cestnikova, so podrobno merili in računali, kako velika bo kuhinja, kakšna bo soba in shramba. Vsem so žarele oči; ponoči, čeprav so bili utrujeni, niso dolgo zaspali. Naslednjega dne so začeli še bolj zgodaj. Voznik je že prejšnjega dne pripeljal peska, gramoza in cementa, Grilc s sinom je pripravil kalupe za temelje, ki morajo gledati vsaj pol metra iz zemlje, Cestnik in Mihec pa sta mešala beton. Ko se je zvečer vrnila Cestnikova z dela, so bili temelji že gotovi. Tri dni so jih pustili, da so se posušili. Cestnik je medtem odšel h gospodarju, da je opravil dolžne dni, nato so začeli z zidovi. K zemlji, ki so jo prejšni teden izkopali, so primešali zrezane slame in jo trikrat dodobra premešali, polivajoč jo z vodo. Ko je Grilc napravil posebne kalupe, sta Cestnik in Mihec pograbila vsak svojo lopato in začela metati premešano zemljo vanje, Grilc in njegov sin pa sta jo tep-tala, butala s težkimi kiji, da se je dodobra sprijela. Tega dne so napravili štirideset centimetrov zidu.

»Hvala, Grilc, videl sem, kako je treba, dalje bomo pa delali sami,« se je tistega večera Cestnik zahvalil Grilcu, ko mu je plačal delo.

»Dobro mešajte in močno butajte, pa bodo zidovi zdržali sto let!« je Grilc še nasvetoval in se poslovil.

Teden dni so pustili sušiti prvi obroč. Potem sta oče in sin odstranila deske in jih prestavila više. Zid je bil sicer temnorjav in tu in tam je gledala iz njega slama, a bil je trden in močan. Popoldne sta prišla še mati in Drejč. Mešali so zemljo in jo prekopavali, da jim je lil pot s čela, toda nihče ni vzdihoval, saj jim je vendar pred očmi rasla njihova hiša prav iz zemlje. V dveh dneh so zbutali drugi obroč, potem so spet čakali teden dni. Medtem sta Cestnikova hodila h gospodarju na delo. Če sta prišla pred nočjo domov, sta odšla k hiši in kovala njivo, da bi jo spremenila v vrt.

V sedmih tednih so bili zidovi gotovi. Drejču so se v primeri z nizko kočo, v kateri so doslej stanovali, zdeli visoki. Ves mesec junij so se sušili; Cestnikovi so medtem napravili vrt, tesarji pa so zgradili ostrešje. Ko sta prinesla Anica in Drejč zadnji dan šole pokazat očetu vsak svoje spričevalo, sta se zavzela: hiša je že imela ostrešje, voznički pa so privažali opeko. Čez dva dni so pokrivali. Aj, to je bilo nekaj posebnega! Drejč je zbral svoje sošolce, prišlo je še nekaj drugih ljudi, da so stali drug pri drugem od kupa opeke do strehe in še po njej. Vsaka posamezna opeka je romala iz Mihčevih rok skozi neštete roke, dokler je ni podal Cestnik Gajšku, ki je pokrival. Gajšek je naslednje dni vzdal okna in vrata ter znotraj ometal

hišo, Cestnik pa je z Urbanovim, ki se je bil izučil mizarstva, položil tla.

Še to in ono je bilo treba napraviti, toda konec avgusta, ko je bilo v Doričevi hiši soparno in zatoхло, je Cestnik vzkliknil: »Jutri se bomo selili!«

Drugi dan so navsezgodaj začeli odnašati staro pohištvo in drugo, kar so imeli, na voz, ki je že stal pred kočo. Prvič so naložili, da so le težko spravili voz na drugi konec vasi, a drugič že niso imeli kaj peljati. V novi, lepo pobeljeni hiši se je šele videlo, kako je njihova oprema že stara in obrabljena. A nikomur ni bilo hudo zaradi tega. Cestnik je stal pred hišo, kadil pipo in lice mu je šlo samo v nasmeh. Pozabil je na skrb, ki ga je trla zadnje čase, ker je ostal temu in onemu dolžan in bi bilo treba še nekaj denarja, da bi si postavil svinjak in izkopal vodnjak, a tistega večera je pozabil na skrbi, srečen je bil, da si je zgradil hišo in bil je prepričan, da bo sčasoma poplačal dolgove in si postavil še to, kar je potrebno. Cestnikova je stala sredi vrta in kar verjeti ni mogla, da je postala nenadoma gospodarica svoje hiše in svoje zemlje, Drejč in Ančka sta se podila po dvorišču od samega veselja, da jim odslej ne bo nihče več kratil prostosti, Mihec pa je ves večer slonel na plotu in se ponosno oziral po vasi navzdol; zavedal se je, da je v njihovi hiši mnogo njegovega dela, zato jo je imel tem rajši.

Za Cestnikove je bil to večer, kakršnega niso že doživeli in si takšnega niti v sanjah niso mogli predstavljati.

K s a v e r M e š k o :

P E S N I K

UMRL BOM SKORAJ. IN UMRL BOŠ TI,
KOT VETER VSE ŽIVLJENJE ODBEŽI,
IN KAR SE DANES HRUPNO ŠE BAHA,
BO ŠLO, KOT PRESLA URA JE ODŠLA.
A GLEJ, BESEDE, KI JIH TIHO PISEM,
KO JOKA IN KO POJE MI SRCE,
PODOBE, KI ŽIVLJENJE VANJE VDISEM,
TE NAJU, ROD VES ŽIVI PREŽIVE.

KO DRUGEGA DNE VSTANE, MU REČE :
 „POJDI NA IN NALOVI ZA KOSILO!“
 VZAME IN PORINE V MORSKE .
 IN NJEN GLEDATA , KAKO
 VESLA NA ODPRTO . ŽE
 LOVI , A NE UJAME NOBENE .
 NENADOMA SE NAPNE IN PRIVLEČE .
 NA DAN. SKLENE IN PROSI: „DRAGI ,
 IZPUSTI ME!“ SE ZASMILI IN JO
 IZPUSTI V . TEDAJ MU
 PRAVI : „ČE BOŠ V
 STISKI, ME 3X POKLIČI!“

USTJE DONAVE

Donava je reka, ki jo prekosi v Evropi samo še Volga. Iz prav neznatne divje gorske reke se razvije v veletoke, ki se na svoji poti veča in veča in katerega vode pretečejo dolgo pot 2850 km, preden se izlijejo v Črno morje. Pritoki skrbe na vsej poti za to, da se njena struga vedno bolj širi. Že pri Dunaju je Donava 300 m široka. Njeno pravo širino pa spoznamo šele v nižinah Južne Evrope, ko izginja nasprotni breg v meglenih hlapih. V teh nižinah odlaga Donava pesek in grušč, ki ga prinašajo njene vode iz Alp in Karpatov. Tam, kjer se Balkanska gorovja približajo Karpatom, zdivja Donava še enkrat. Ob železnih vratih se Donava zoži na 170 m in doseže globino 70 m. Nato se spet razširi, se umiri in postane plovna reka. V pristanišču Brajle že pristajajo veliki prekomorski parniki, v Galacu pa je na Donavi že tako živo kakor v velikih obmorskih pristaniščih. Znaki vseh evropskih držav plapolajo v vetru na jamborih. Tu se naklada žito iz rodovitnih rumunskih nižin, les iz karpatskih gozdov in petrolej iz petrolejskih vrelcev. Tu mora Donava obiti gorati del Dobrudže. Kmalu se Donava poveča z vodami Pruta, ki izpremene spomladi vso pokrajino v velikansko jezero. Na desnem bregu trepečejo veje srebrnih vrb, nad njimi se dvigajo višine Dobrudže. Na levem bregu pa se razprostira nepregledna ravnina Besarabije. Zrak nad to ravnino trepeče od soparice. Od tu do ustja Donave ni nikakega pristanišča več. Na vsej poti do ustja srečamo le velike table, zaplčene v mehka obrežna tla. Na teh tablah so zabeleženi kilometri, ki jih štejejo od izliva navzgor. Ne daleč od Tulceje se začne ustje Donave. Donava se razdeli v več malih in večjih rokavov, po katerih se voda leno pomika proti izlivu.

Pokrajina ustja Donave obsega nad 4000 km². Vsa ta pokrajina je

močvirnata, po večini pokrita s trstjem, ki pa ni tako kakor trstje ob naših jezerih in vodah, temveč visoko do 7 m! Med trstjem pa se bohoti razno vodno cvetje in rastlinje. Skupine 50 do 60 čapelj si iščejo hrane na močvirnatih jasah. Prvo mesto ob ustju Donave je Tulcea. Nad pristaniščem silijo minareti v nebo. Kdor stopi na ulice tega mesta, bo menil, da je zašel v kako mesto južne Rusije. Turki, cigani, Tatari v črnih kožuvinastih kučmah, živahni Bolgari hite po ulicah in zavijajo v čajnice, ki so skoraj v vsaki hiši. Za mal denar natočijo popotniku čašo izvrstnega čaja iz samovara, kajti čaj najbolje utolaži žejo v hudi vročini in najbolje pogreje človeka v mrazu. Ulice so posute z lupinami semen sončnic in buč. Domačini jedo neprestano jedrca teh semen. V ustju Donave zavijejo parniki po kanalu Sulini. V tem kanalu je komaj še 8 % vode veletoke, pa vendar lahko plovejo po njem tudi prekomorski parniki. Seveda morajo kanal neprestano čistiti in odvažati pesek, ki ga Donava neprestano odlaga.

Ob izlivu Donave leži mesto Sulina. To mesto leži dobesedno na koncu Evrope. Tu se čutijo pozimi ledeno mrzli vetrovi ruskih vzhodnih step in mrzli vetrovi kopičijo visoke skladanice ledu. Poleti pa pripeka tropsko sonce na to pokrajino. Ko zaide sonce,

Orač iz Dobrudže

pa se dvignejo v ozračje milijarde muh, mušic in malaričnih komarjev. Okrog mesta je vse polno ribiških koč, ki so pokrite z bičjem. Ker so te kože tik ob Donavi, stojе ob povodnji v vodi, da izgledajo kot kože iz dobe mostiščarjev. Ti ribiči so Rusi. Visoke so postave, dobrodušnih obrazov in vsi so bradati. Njihovo življenje je zelo preprosto in polno trpljenja. Nad 90 % teh ribičev, njihovih žen in otrok je malaričnih! Ustje Donave ima nešteto kanalov in rokavov. Brez vodnika si nihče ne upa z ladjo v ta labirint, ki je dolg na stotine kilometrov. Ob teh rokavih raste tu še vodni orešek, s katerim so se hranili naši predniki v kameni dobi. Ta orešek ob ustju Donave doseže debelino našega kostanja in je zelo okusen. Vse polno raznovrstnih vodnih ptic leta tod. Čaplje preletavajo pokrajino, posebna vrsta sinic smukne izpred oči v bičje in prekrasni pelikani se zibljejo skozi ozračje.

Donava loči s svojim ustjem Dobrudžo od Besarabije. Dele obojih pokrajin je morala Rumunija pred kratkim odstopiti. Severni del Besarabije Rusiji, južni del Dobrudže pa Bolgariji.

Južna Dobrudža, ki jo je zasedla Bolgarija, meri 7700 km² s 380.000 prebivalci, po večini bolgarske narodnosti. Ta pokrajina je velike gospodarske važnosti zaradi rodovitnosti zemlje in zaradi petero luk ob črneru morju. 83 % prebivalcev je kmetov. Južna Dobrudža ima samo 7 % ne-

plodne zemlje. Od obdelane zemlje odpade 80 % na žitarice (pšenica, koroza, rž, oves, ječmen in proso), ostalo na povrtnino ter industrijske rastline (bombaž, tobak, sončnice, vinska trta). Zaradi tega upravičeno imenujejo Južno Dobrudžo »žitnico Bolgarske«.

Južna Dobrudža donša vsako leto žita in drugih pridelkov v vrednosti ene milijarde dinarjev in jo zaradi tega Bolgari imenujejo »zlata Dobrudža«.

Pravice Bolgarov do te zemlje so prastare. Saj je že v devetem stoletju napisal neki bolgarski svečenik legendo, ki priča, da so tod živeli Bolgari že od pamtiveka. Ta stari pisec pripoveduje, da so bili stari Bolgari od Boga izbrano ljudstvo, ki ga je prerok Elija privedel v Karvun, kakor se je v stari dobi imenovala Dobrudža. V legendi govori prerok Elija:

»In naselil sem zemljo ‚Karvun‘ od Donave do morja. In izmed ljudstva sem izbral kralja, ki se je imenoval Slav. In ta kralj je ustanovil mnogo vasi in mest. Nekaj časa so bili ti prebivalci pogani. In ta kralj je napravil na stotine hribčkov in holmcev na bolgarski zemlji. In vsega je bilo na tej zemlji v izobilju.«

Južna Dobrudža je bila nad 130 let prizorišče krvavih bojev. Grki in Rimljani so jo pustošili in Bolgari so strašno trpeli. Komaj so ti boji prenehali, so navalili na deželo Turki in jo pomandrali. Vse polno je med Bolgari pripovedk, ki opisujejo te strašne boje. Ena najlepših je tale:

V prvi polovici štirinajstega stoletja so Turki pridrlili, da opustošijo Balkan. Bolgarsko prestolnico Trnovo so že zavzeli. Vsi branilci so padli. V Dobrudži ni bilo več mladine. Ni ga bilo, ki bi obdeloval polja, kjer je nekoč raslo žito, da je preraslo človeka. Deželo je prerasel plevel. Stari pastirji, odeti v ovčje kože, so peli in piskali žalostinke. Žene so v strahu stiskale svoje otroke na prsi. Od vsepovsod so prihajale žalostne vesti.

Samo še trdnjava Kaliokra je bila mirna. Tja so se umaknili stari in mladi. Starci so molili dan in noč in cerkve so bile prepolne molečih ljudi. Stražniki so bdeli na obzidju.

»Prihajajo!« zadoni nekega dne in vse je ta vest pretresla. Kdor je le mogel, je segel po orožju in vnela se je dolga in krvava bitka. Mož za možem je padal in vrste bojevnikov so se redčile. Tedaj zgrabi Mira, žena padlega vojvode, za meč in vse žene slede njenemu zgledu. Pognale so se žene v boj in bitka je na novo vzplamtel. Dvanajst dni in dvanajst noči je kri tekla v potokih. A Turkov je bilo ko listja in trave. Padale so junaške žene druga za drugo. In nekega dne je ostalo samo še štirideset junaških mladenk.

Tega dne je sijalo sonce krvavo na zemljo. Čez zemljo se je vil dim požarov in skrival mrličje, ki so ležali vsepovsod po poljih, njivah in poteh. Mladike — zadnje branilke trdnjave — so se umaknile v cerkev, da še enkrat pokleknejo pred svojim Bo-

Pastir iz Dobrudže

gom. Nato so odšle na obzidje in z nasmehom na ustnah skočile v globoko morje...

Junaštvo teh mladenk, ki so raje izgubile življenje kot svobodo, tako junaštvo se preliva po žilah slehernega Bolgara. Nihče na Bolgarskem ne bi okleval, če bi ga domovina pozvala na obrambo. Srb in Bolgar — to sta naroda, ki nas učita, kako se je treba boriti, ko je svoboda v nevarnosti.

Anton Debeljak:

OB NALIVU

Po nebu bliska
in dež pritiska,
možički skačejo.

Povsod kaluže,
mlakuže, luže,
možički skačejo.

Po strehi lije,
na zemljo bije,
možički skačejo.

Dežnik se joka,
nemilo stoka,
možički skačejo.

Bežijo kure
od hude ure,
možički skačejo.

Svobodne ptičke
leté v grmičke,
možički skačejo.

A polž rogati
se zdaj košati,
ko drugi plačejo.

On pač ne bega,
vesel je tega:
možički skačejo.

»Za me mokrota
je res dobrota:
možički skačejo!«

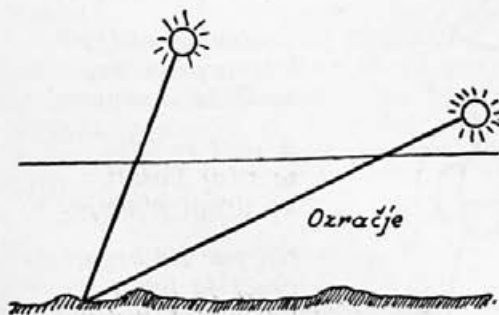
KAKŠNO BO VREME

KAKO SONCE SEGREVA ZRAK

Sonce je oddaljeno od nas 150 milijonov kilometrov. Za to ogromno pot potrebujejo sončni žarki, ki potujejo s hitrostjo 300.000 km na sekundo, nekaj nad 7 minut. Potujemo v mislih s temi sončnimi žarki. Od sonca do gladine zračnega morja, ki obdaja našo zemljo, ni nobene ovire. Zrak pa prične sončne žarke ovirati. Ne morda tako, da bi zmanjšal njih hitrost, temveč na ta način, da nekaj sončnih žarkov zadrži, da jih ne pusti priti do zemlje.

V zraku so prašni delci. Mislimo si lahko, da so to mala ogledala, ki sončne žarke odbijajo. Odbije pa se največ modre svetlobe. Saj je znano, da je sončna svetloba sestavljena iz sedmih mavričnih barv. Odbita modra svetloba zadene prašne delce v višjih plasteh, te delce vidimo mi kot modro nebo. Ne smemo torej misliti, da ima zrak v večjih plasteh modro barvo. Ne. Zrak je brezbarven. Nekaj po prašnih delcih odbitih sončnih žarkov prispe na zemljo v obliki dnevne svetlobe, največ pa jih delci odbijejo v vsemirje.

Če potujejo sončni žarki skozi vlažen zrak, se jih izgubi še več. Vodni hlapi v zraku vpijejo šesti del

Zjutraj, ko sonce vzhaja, morajo žarki prodreti mnogo debelejšo plast kakor opoldne, ko stoji sonce skoraj nad nami. Zaradi tega sonce zjutraj nima take moči kakor opoldne

vseh na zemljo poslanih sončnih žarkov. Mnogo sončnih žarkov ($\frac{1}{3}$) odbijejo v vsemirje oblaki.

Izgube v ozračju so tako velike, da prispe na zemeljsko površino komaj pičla polovica vseh sončnih žarkov. Pri vsem tem pa se zrak, skozi katerega sončni žarki potujejo, ne segreje.

Izgube v ozračju so največje takrat, kadar morajo žarki prodreti debele zračne plasti. To je zlasti pozimi, ko padajo sončni žarki na zemljo poševno, to pa je tudi zvečer in zjutraj, ko sonce vzhaja in zahaja.

Kljub temu, da so izgube sončnih žarkov v ozračju tako velike, je toplota, ki jo sonce povzroči na zemlji, naravnost ogromna. Če bi hoteli enako toploto proizvajati z najboljšim premogom, bi ga za vso zemljo potrebovali na dan približno 15.000.000 vagonov po 10 ton. Če bi bil vsak vagon dolg le 10 m, bi bil to vlak, ki bi se skoraj 4krat ovil krog zemlje.

Kaj pa se zgodi s sončnimi žarki, ki zadenejo zemljo?

Nekaj sončnih žarkov zemlja odbije v vsemirje. Bele in gladke površine jih odbijejo več, črne in sploh temne in hrapave površine pa manj. Sončni žarki, ki jih zemlja ne odbija, se spremenijo v toploto, pravimo, da jih zemlja vpija. Vpijajo torej manj bele in gladke površine, več pa temne in hrapave. Prst, trava in ostali deli zemlje se segrejejo, od teh plasti pa se prične šele segrevati zrak, ki leži nad njimi. Ta zrak se zaradi segrevanja razširi, zaradi tega postane lažji, se dvigne, na njegovo mesto pa stopi hladnejši zrak.

DRUG NAČIN SEGREVANJA ZRAKA

Videli smo, da se največ sončnih žarkov porabi za izhlapevanje vode. Toplota pa, ki se tu porabi, ni izgubljena. Vodni hlapi jo nosijo s seboj.

Ko pa se v višinah zrak ohladi, se vodni hlapi spremenijo v drobne kapljice, ki jih mi vidimo kot oblake, toplota pa, ki je bila skrita v vodnih hlapih, preide na zrak.

ŠE EN NAČIN SEGREVANJA

Kdor je z zračno zgoščevalko (pumpo) napihoval gumo pri biciklu, se je lahko prepričal, da se zgoščevalka na spodnjem koncu segreje. Zaradi česa? Zaradi tega, ker smo v njej zrak stiskali. Če se v naravi iz katerega koli vzroka zrak stisne, se segreje. Kdaj pa se v naravi zrak stisne?

Rekli smo, da je zračno morje »globoko« kakšnih 55 km. Človek je le s težavo prispel do višine $22\frac{1}{4}$ km. Zakaj ni prišel više? Zaradi tega, ker je zgoraj zrak preredek. Če zrak iz teh višin pada proti zemlji, pride v bolj goste plasti, zaradi tega se stisne, posledica tega pa je, da se segreje.

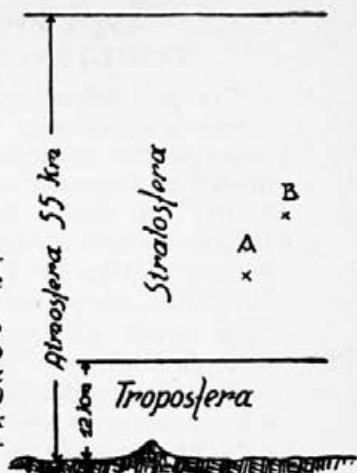
TOPLINA ZRAKA V RAZNIH VIŠINAH

Potovali bomo v višino z balonom. Poldne je. Pri odhodu z zemlje kaže toplomer n. pr. 20°C . V višini 100 m pogledamo ponovno. Toplomer kaže le $19,5^{\circ}\text{C}$. Pri 200 m le 19°C . Za vsakih naslednjih 100 m pade toplina še za $\frac{1}{2}^{\circ}\text{C}$. Na višini 1000 m imamo v našem primeru le še 15°C , na višini 4000 m pade živo srebro na 0°C .

Na višini 8000 m kaže toplomer 20°C pod ničlo. Če bi se nam posrečilo priti na višino 12.000 m, bi kazal toplomer — 40°C . Kako pa dalje? Tudi to nam je znano, saj je človek prišel že 22750 m visoko. Opazili pa so, da pada toplina le do 54°C pod ničlo. To se zgodi nekako pri 12000 m višine. V višjih legah ima zrak, kolikor je znano, povsod 54°C pod ničlo.

Vse ozračje lahko torej razdelimo na dve plasti. Prva plast, ki sega nekako do višine 12 km, je znamenita zaradi tega, ker za vsakih 100 m višine toplina pade za $\frac{1}{2}^{\circ}\text{C}$, druga plast pa ima enako toplino 54°C pod ničlo.

Razdelitev ozračja. Do točke A je prišel človek (22.750 m), do točke B pa so prišli baloni brez posadke (30.000 metrov), »Griček na zemlji je Triglav

Vreme nastaja le v prvi plasti, ki se imenuje troposfera. Nad njo pa leži stratosfera. Obe plasti skupaj, vse ozračje pa imenujemo atmosfera.

Preden se povrnemo s svojega višinskega izleta, pomislimo tole: Čuli smo, da je zrak v višinah jako mrzel. Tak zrak pa je težji od toplega. Višinski zrak bi moral torej padati proti zemlji. Saj pada. Podajmo se z njim še mi, ne pozabimo pa na toplomer. Ko smo padli za prvih 100 m se živo srebro v cevi dvigne za 1°C . Zrak, ki pada se torej segreva. Za vsakih naslednjih 100 m se zrak segreje spet za 1°C . Na poti proti zemlji pa bo zrak prav kmalu zadel na plasti, ki so enako tople, zaradi tega bo nehal padati.

Da je zrak v višinah mrzel, vidimo tudi po tem, ko na visokih gorah sneg pozneje skopni kakor v nižinah ali se drži celo vse leto kljub temu, da so sončni žarki v višinah močnejši.

Če vse, kar smo rekli o segrevanju zraka, ponovimo, bomo rekli:

1. sončni žarki padajo skozi zrak, pa ga ne segrevajo;

2. zrak se segreje od tople zemlje, segreje se, kadar se hlapi spreminjajo v vodne kapljice, in segreje se, kadar pada.

3. če se vlažen zrak dviga, se ohlaja (pri vsakih 100 m za $\frac{1}{2}^{\circ}\text{C}$), če pa suh zrak pada, se segreva (pri vsakih

OPAZUJMO TOPLINO ZRAKA

Ker je toplina zraka za nastanek vremena ogromnega pomena, jo moramo stalno opazovati. Ne bomo pa gledali na toplomer vsako uro ali vsaki dve uri, dovolj bo, če pogledamo trikrat na dan, in sicer ob 8., 14. in 20. uri (ali pa ob 7., 14., 21. ali ob 7., 13., 21. ali pa ob 6., 13., 22. uri).

Če zvečer, po tretjem opazovanju, seštejemo stopinje vseh treh opazovanj in delimo dobljeno vsoto s 3, dobimo povprečno toplino dneva.

Če bi opazovali toplino v nekem kraju vsaj 30 let, bi lahko izračunali srednjo toplino tega kraja, če bi sešteli vse povprečne topline leta in delili s 30. Na enak način bi dobili srednje topline mescev in tudi dni.

Kako pa nam bo toplina zraka napovedala vreme?

Napravi si pripravo, ki ti bo pomagala opazovati toplino zraka in vreme. Imenujmo to pripravo pomožni »toplomer«. Takole ga napraviš.

Na kvadratično desko, ki ima rob 20 cm, nalepi papir, na njega pa nariši dva kroga. Notranji krog naj ima polmer 5 cm, zunanji pa 6 do 7 cm. Na ta način nastane kolobar. Na notranji krog zabeleži stopinje (od -25°C do 30°C). V zunanji prostor pa boš beležil, kakšno bo vreme. V središče deske pritrdi dva enako dol-

ga kazalca iz tanke deske ali pločevine. Oba kazalca sta pritrjena z istim vijakom tako, da se lahko premikata, a da obstaneta tam, kamor ju postavimo. Dolžina kazalcev naj bo 5 cm, merjeno od vrtilišča do vrha. Eden kazalcev naj bo črn, drugi bel.

Opazujemo prvi dan. Toplomer visi tako, kakor je bilo to opisano, ko je bilo govora o tem. Pri trikratnem opazovanju smo našli n. pr. sledeče topline: 12, 21 in 9°C . Če seštejemo, dobimo 42. To deljeno s 3 da 14°C kot povprečno toplino dneva. Sedaj pa pojdimo k pomožnemu toplomeru, ki lahko visi v sobi. Oba kazalca postavimo na 14°C . Zanima nas predvsem to, kakšno bo jutri vreme. Za danes je stvar opravljena. Naslednji dan opazujemo spet trikrat. Povprečna toplina drugega dne naj bo n. pr. 9. Črni kazalec našega pomožnega toplomera postavimo na 9, pri belem kazalcu pa, ki kaže toplino včerajšnjega dne, zabeležimo kratko, kakšno je vreme danes. To bomo storili na ta način, da bomo pisali: megla, oblačno, jako oblačno, vetrovno, deževno, nevihta, toča itd. Ko smo vpisali vreme za današnji dan, pomaknimo beli kazalec do črnega. Tako ostaneta do sledečega dne. Z opazovanji nadaljujemo in vse podatke vestno beležimo. Zunanji prostor bo sčasoma ves popisano. Opazovalec zraka pa bo kmalu spoznal, da nastopa odrejeno vreme pri neki določeni toplini zraka, dasiravno tega ne bi smeli postaviti kot edino pravilo. Zgodilo se bo namreč, da bomo na podlagi opazovanj predvidevali lepo vreme, pa nas bo naslednje jutro presenetil dež.

Vesten opazovalec se bo z opazovanjem vsakodnevne topline zraka mnogo naučil. Spoznal bo, da je vreme odvisno v veliki meri od topline zraka, spoznal pa bo tudi, da edino na podlagi topline zraka ni mogoče napovedati vremena za prihodnje dni. Kdor hoče napovedovati vreme, si mora ogledati ozračje še z druge strani.

Pomožni toplomer

(Se nadaljuje.)

DROBNE ZANIMIVOSTI

KO PADAJO BOMBE

Na angleško prestolnico London padajo skorajda sleherno noč bombe iz nemških bombnikov. Ljudje beže v zaklonišča in ostajajo tam, dokler ne mine napad. Težko si je predstavljati trpljenje ljudi, ki morajo noč za nočjo zapuščati svoja stanovanja in bežati v varnejša zavetja. V nekem ameriškem časopisu opisuje neki novinar noč, ki jo je doživel v Londonu med hudim napadom nemških letal. On sam ni bežal, temveč ostal v stanovanju, da bi laže opisal svoje vtise. Takole pripoveduje:

»Ležim na postelji na pol v snu in vsakih 15 minut me zdrami bučanje bombnika. V dalji nekje tuli pes v temno noč. Najbrž ga je strah samega, ker so njegovi gospodarji zbežali v zaklonišče. Natančno se razločuje, kako se v višini poganja nemško letalo proti cilju. Vsakdo ve, da nosi s seboj po dve tisočkilski ali deset manjših bomb. Bučanje se vedno bolj bliža in množina strelav protiletalskih topov priča, da so ga šopi reflektorjev ujeli in ga zasledujejo. V zraku se začuje žvižg, ki postaja vedno ostrejši — nenadoma se zaslišita dva groma. »Precej daleč!« ugotovim in skušam uganiti, kam sta bombi padli.

Bombnik se oddaljuje, njegovo bučanje postaja šibkejše. Pokrijem se z odejo in skušam zaspati. A ni mogoče. Ne živci ne misli tega ne puste. Vsak prebivalec mora biti noč za nočjo pripravljen, da se mu pretrga nit življenja. Spet bučanje bližajočega se bombnika. Zdi se mi, da je natančno nad mojim stanovanjem. Nenadoma zaslišim peklenško tuljenje, ki se izpreminja v pisk in žvižg, ki gre človeku skozi mozeg. V ustih se človeku

nabirajo sline, telo odreveni. Nehote zamižim. Tedaj udari bomba in se razleti. Hiša se šestkrat zapovrstjo strese, okna zažvenketajo, omare škripljejo in razni predmeti po sobi zaplešejo iz kota v kot. »To pa je bilo presneto blizu,« dem. Prihodnjega dne ugotovim, da je bomba razdejala hišo v sosedni ulici. Kjer je prej stala hiša s cveticami na oknih, tam je sedaj samo še kup razvalin. Spet buči v ozračju, spet tuli in žvižga bomba skozi ozračje, a ne čuje se nikake eksplozije. To je najstrašnejše: vemo, da je v bližini padla tempirana bomba, ki se razpoči šele po dolgem času. Vemo to, a ne vemo, kdaj bo eksplodirala. Čakamo minute, čakamo ure, da, celo dneve... To čakanje je strašno. Ko da bi sedeli na sodu smodnika, pa ne vemo, kdaj nas bo pognalo v zrak.

Sledi četrta ure miru. Skušam zaspati, a spet zabučim v zraku. Živci so napeti. Vstanem in stopim k oknu. Nočno nebo žari. Nekje je izbruhnil požar. Pa se vprašam, kakor se izprašujejo stotisoči drugih: ali te bo zadelo nočjo ali jutri ali te sploh ne bo? In še to rečemo: »To je torej totalna zračna vojna! Treba se bo privaditi, kajti tako bo noč za nočjo, dokler eden ne omaga!«

Take so londonske noči v teh dneh. Človek izgubi zmisel za čas. Ne vemo, kako daleč je še jutro. Ko se zdani in prenehajo napadi, zapadem v svinčeno težek sen.

To pa ni spanje, ki poživi človeka, to ni počitek, ki daje človeku novih moči, to je začetek sanj, polnih groznih pošasti, bučanja, rjojenja in groma. Človek se premetava po ležišču, stoka v snu, vpije in trga s prsti odejo.

Strašne so grozote moderne vojne.«

Večkrat govorimo o »bliskoviti hitrosti« človeških misli. V resnici pa ne delujejo naše misli tako bliskovito hitro. Če se dotaknemo v temi ali miže kakega pekočega telesa s prsti, nam šele živci povedo, da je predmet pekoč. Ti živci prenesejo to vest od prstov do naših možgan, kjer nastane misel, da predmet peče. Ali se prenašanje te vesti izvrši res »bliskovito«? Nam se zdi, da nastane občutek, da predmet peče, v istem hipu, ko se dotaknemo pekočega predmeta. Učenjaki so izračunali, da prenašajo živci svoje dražljaje zelo hitro, vendar ne

tako zelo bliskovito, kot se nam zdi. Komaj 50 do 100 m v sekundi. Ta hitrost je zelo skromna in majhna, ako jo primerjamo z drugimi brzinami našega časa.

Električna struja n. pr. beži z brzi-
no 300.000 km na uro skozi žico. To pomeni, da bi elektrika v eni sekundi preletela našo zemljo 7½krat! Živčni dražljaj pa bi v eni uri komaj preletel pot 250 km. Cel avtomobil in letalo in zvok so hitrejši! Krogla iz vojaške puške brzi 13 krat hitreje kot dražljaji, ki jih prenašajo naši živci od čutil do naših možganov.

ŽIVALI IN ČISTOČA

Živali negujejo svoje telo zelo rade in pogostoma. Živali nihče ne priganja, naj se umijejo in počesejo. One vedo, da je čistoča zdravju potrebna. Vedo to bolje kot deček ali deklica, ki se vode boji.

Posebno ptice pazijo na čistočo svojega perja. Nprestano ga snažijo in gladijo s svojim kljunčkom. Tudi se zelo rade kopljejo in nič ne vprašajo, ali je voda topla ali mrzla. Okopljejo si telo tudi pozimi.

Vrabcí in kokoši se radi kopljejo v pesku. Razčepirijo svoje perje in se valjajo po pesku, dokler jim pesek ne osnaži kože.

Mački služi raskavi jezik kot krtača in glavnik. Z njim si umije in počese vse telo. Zato je njen kožušček vedno čist in mehak kot žamet.

Sloni se kaj radi kopljejo v blatu. Toliko časa se valjajo po njem, da jim pokrije vse telo. Ko se posuši, postane skorjasto in začne počasi in v kosih padati na tla. Pri tem odnese ves mrčes, ki se je bil prilepil na blato. Razne bolhe in uši so to, ki mučijo slone.

Kadar je slon ušiv, si z rilcem odtrga z drevesa pripravno vejico. S to se začne česati po telesu in odganjati uši s kože.

Z R A Č E N J E

Zračenje stanovanj zelo koristi našemu zdravju. — Pri našem vdihavanju in izdihavanju se izvrši v pljučnih mehurčkih, ki so obdani s silno drobčenimi krvnimi cevkami, izmenjava kisika in ogljikovega dvokisa. Kisik, ki ga vdihavamo iz zraka, je za naše življenje nujno potreben, kajti brez kisika nastopi v našem telesu zastrupljenje, posebno, če se nahajamo dalje časa v zraku, ki vsebuje malo kisika. To se nam zgodi v prostoru, ki ni bil zadostno prezračen. To zastrupljenje občutimo z močnim glavobolom in splošno utrujenostjo.

S toploto peči segrevamo sobo, zrak se segreje in ta kroži po sobi vedno po isti poti. Nad pečjo se dviga, ko pa pride do okna, se tam meša z mrzlim zrakom, se ohlaja, pada ohlajen k tlom in potuje nazaj proti peči. Zato najprej izmenjamo topli, izrabljeni zrak, ako odpremo zgornja okna. Pozimi, ko smo vezani skoraj ves dan na bivanje samo med stenami, ne smemo predolgo zračiti, sicer se zidovi le preveč zmrazijo. Zato je bolje, če zračimo večkrat na dan, a prav

malo časa. V sobi segreti zrak pa mora imeti vedno tudi nekoliko vlage, zato ne pozabimo posode z vodo. Suh skozi usta in do grla, ki ga izsuši in ga dviga. Prah nam prihaja do nosu, skozi usta in do grla, ki ga izsuši in draži. Seveda moramo skrbeti, da ni na peči prahu in v ta namen zbrišemo ves prah z vlažno krpo s peči, še preden smo zakurili.

Vendar pa včasih zračenje samo ne zadostuje, da je v sobi nov svež zrak. Ako leži v prostoru močan duh po tobaku, tedaj tudi dolgotrajno zračenje ne pomaga popolnoma. Pomagamo si s tem, da med zračenjem zakajenega prostora obesimo vlažno gobbo ali krpo v prostor. Vlažna gobba bo vsrkala ves duh vase.

Duh po plesnobi odpravimo, ako zlijemo v posodo, napolnjeno z enim litrom vrele vode, žlico terpentina in žlico sivkovega olja (lavendel). Ta zmes bo napolnila prostor s prijetnim duhom po smrekah.

Skodelica, napolnjena z ugašenim apnom, potegne vlago zidov nase. Izrabljeno apno zamenjamo z novim.

D I V J E G O S I

Med pticami, ki se selijo, so tudi divje gosi. Vsako leto, ko vode v severnih krajih že prično zmrzovati, se selijo proti jugu. Včasih se selijo v velikih jatah in se med potjo ustavljajo na raznih vodah, da se odpočijejo. Takrat jih lovci mnogo postrele. Lani so opazovali v Ameriki ob Niagarskem slapu trop kakšnih 8000 gosi, ki so se od dolgega pota popolnoma izčrpane spustile na reko nad slapom. Obstajala je velika nevarnost, da jih bo voda potegnila v globino. Zaradi

tega so jih poizkušali pregnati z nevarne vode. Graničarji — tam je ravno meja med Združenimi državami in Kanado — so delali vso noč hrup z raketami in pištolami ter svetili z žarometi. Bilo pa je vse zaman in velik del gosi je že potegnilo v globino. Zjutraj so naredili poslednji poizkus. Dvignilo se je vojaško letalo ter je letalo nekaj metrov nad vodno površino. Velikanska ptica je s svojim oglušujočim ropotom vendarle preplašila preostale ptice, da so odletele.

H R E P E N E N J E

Oj, oblaki, kam hitite,
s sabo mene vi vzemite,
čez bregove in gorice,
ceste bele in stezice.

Tukaj nimam kaj iskati,
umrla mi je dobra mati,
truplo njeno že trohni,
srce moje pa ihti.

Polde Oven,

4. r. lj. š. v Ljubljani.

MOJI LJUBI MAMICI V SPOMIN!

† 28. II. 1939.

Prezgodaj si nas zapustila! Prerano se je vsula prst na Tvojo rakev. Toda vsi vemo, da je v nebesih veliko boljše kot na tem grešnem svetu. Dobila sem novo mamico, ki jo ljubim kot Tebe.

Ko si me zapustila, mi je bilo na svetu tako dolgočasno. Toda sedaj, ko imam drugo, tako dobro mamico, sem zopet vesela, Ti pa si lahko brez skrbi, ker se mi dobro godi.

Če bom pa tako pridna, kot si bila Ti, bova nekoč skupno uživali lepoto in mir zadnjega doma. Kadar se vidiva, bo še lepše.

Vedno se Te spominja Tvoja hčerka

Maruška Hočevar,
uč. IV. r. na Vrhniki.

S SPLAVOM PO SAVINJI

Stal sem na bregu reke in gledal v deročo Savinjo. Po njej so vozili splavarji svoje splave. Gledal sem, kako krmarijo, in zaželel sem si, da bi tudi jaz lahko krmaril enkrat v svojem življenju na splavu.

Bilo je mesca julija, ko se je izpolnila moja želja. Ves teden je deževalo in Savinja je silno narasla. Zaradi velike vode se odločijo splavarji, da peljejo les v Zagreb. Jaz poprosim enega izmed splavarjev, ako me vzame s seboj samo do Celja. On mi rade volje dovoli, samo rekel je, da bom moral pomagati krmariti. Jaz sem pa bil ves srečen, da bom lahko krmaril. Na grobeljskem mostu pri Sv. Petru v Savinjski dolini so zvezali splave. Bilo jih je osem. Dan odhoda je bil tu. Pred odhodom smo si pripravili ži-

vila, drva, da bomo lahko na splavu kuhali. Ko je bilo vse pripravljeno, smo odrinili od brega. Jaz sem bil na tretjem splavu. Na splavu smo bili jaz in dva splavarja. Že smo se peljali po deroči Savinji. Kako lepo so valovi vzdigovali naš splav. Do Žalca sem pomagal krmariti splavarjema. Ali pri Žalcu so mi začele omahovati roke in opustil sem krmarjenje. Splavarja sta se mi zasmejala in veslala dalje. Kmalu zagledamo Celje in jaz sem moral vzeti slovo od splavarjev. Pri kapucinskem mostu v Celju sem izstopil.

Stopil sem na most in zrl za njima. Splavarja sta mi pa pomahovala s klobukoma v pozdrav. Tako sem preživel trenutek svojega življenja na splavu in s tem spoznal, kako težko je življenje splavarjev, ki skoraj vse svoje življenje preživijo na splavih.

Franc Košir,
dijak iz Prekope.

DVA BREZPOSELNA

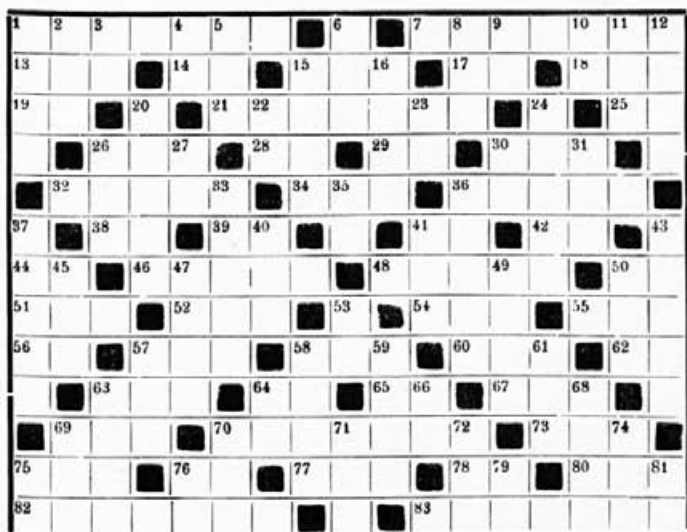
Nekega dne prideta k nam dva popotnika, bila sta še precej mlada in dobre volje. Ker je deževalo, sta bila vsa premočena, eden pa je bil še celo brez pokrivala, da mu je kar curljalo od las.

Prosila sta za malo podporo in še za kakšno staro ruto, da si oni zaveže glavo in se tako vsaj malo zavaruje pred dežjem. Mama mu je dala ruto, ki je bila raztrgana ravno na sredini. To sta se smejala, ko si je zavijal glavo; pa kakor je dal ruto, mu je glava pokukala skozi luknjo tako, da nikakor ni šlo.

Potem pa mu je dala mama moj letni klobuček, da se je pokrtil. Zopet je bilo dosti smeha, ker je izgledal precej smešen v mojem klobučku. Pravila sta, da sta bila pri nas pred tremi leti in da jih je ata kar zapodil, ko sta prosila podpore. Nato sta šla v pisarno k atu prosit. To pot pa jima je dal nekaj drobiža. Tudi atu sta pravila, da sta si dobro zapomnila, kako ju je pred tremi leti zapodil, pa da sta vzela vse kar za šalo. Rekla sta, da čez dve leti prideta zopet, a do danes se še nista oglasila; mogoče ne potujeta več.

Olga Remic,
uč. III. r. v. lj. š. v Bočni

VELIKA KRIŽANKA

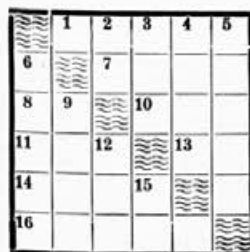

(M. Klančar, Ljubljana)

Vodoravno: 1. moški glas, 7. slovenski pisatelj, 13. časovno merilo, 14. del kolesa, 15. trobilo, 17. francoski člen, 18. vrsta zemlje, 19. pritrtilnica, 21. del sveta, 25. igralna karta, 26. industrijska rastlina, 28. pouk, 29. osebni zaimek, 30. reka v Afriki, 32. muslimansko sveto pismo, 34. žensko ime, 36. kraj v Dalmaciji, 38. oziralni zaimek, 39. površinska mera, 41. veznik, 42. vzklik, 44. predlog, 46. obrtnik,

48. obiskovalec svetih krajev, 50. veznik, 51. moško ime, 52. domača žival, 54. pojedina, 55. moško ime, 56. predlog (v srbohrvaščini), tudi francoski zaimek, 57. udmačen ptič, 58. nasprotno od »dur«, 60. osebni zaimek, 62. predlog, 63. dolina na Gorenjskem, 64. osebni zaimek, 65. površinska mera, 67. nadnaravno bitje, 69. začimba, 70. hrvaški vladar v 12. stoletju, 73. kraj pri Domžalah, 75. mednarodni klic na pomoč, 76. veznik, 77. reka v Rusiji, 78. veznik, 80. pleme, 82. del pohištva, 83. kraj na Notranjskem.

Navpično: 1. indijski bog, 2. predplačilo, 3. egipčansko božanstvo (tudi kemični znak za drage kovine), 4. kazalni zaimek, 5. žuželka, 6. povrtina, 8. pod, 9. egipčansko božanstvo, 10. osebni zaimek, 11. mesto v Italiji, 12. oblika vode, 15. obmorsko mesto v Istri, 16. žensko ime, 20. mesto v Franciji, 22. glas goveda, 23. oziralni zaimek, 24. obrtnik, 26. staro strelno orožje, 27. kemični znak za prvino, 30. medmet, 31. vrsta masti, 33. nameček, 35. pritrtilnica, 36. vrsta peči, 37. pristanišče ob Črnem morju, 40. abesinski dostojanstvenik, 41. pravoslavni duhovnik, 43. električna enota, 45. vrsta pesništva, 47. predstojnik samostana, 49. prebivalec Azije, 50 moško ime, 53. zaimek, 57. najskrajnejši del zemlje, 58. se rabi pri pranju, 59. žival (tudi islamski bog), 61. lesena posoda, 63. kmečko orodje, 64. kazalni zaimek, 66. isto kakor 3. navpično, 68. oblika glagola goreti, 69. morska riba, 70. drugi izraz za odejo, 71. del glave, 72. reka v Afriki, 74. vrednostni papir, 75. oblika glagola biti, 76. oziralni zaimek, 79. kemični znak za prvino, 81. pritrtilnica.

KVADRATNA KRIŽANKA

Vodoravno: 1. izstavi trgovec, če kaj kupimo, 7. moško ime, 8. ima vsak voz, 10. vojna v srbohrvaščini, 11. nočno zabavišče, 13. nasprotno od »pred«, 14. tujka za poziv, klic, 16. perutina.

Navpično: 2. površinska mera, 3. gnojna bula, 4. povelje, 5. dela oporoke, 6. rastlina z našega juga, 9. veter, 12. podaljšek hrbtnice pri sesalcih, 15. prvi zlog meseca.

RAZPIS NAGRAD

Štirje izrebrani rešilci vseh križank bodo prejeli lepe nagrade.

Z L O G O V N A K R I Ž A N K A

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11		12		13			14	15	
	16		17			18	19		20
	21		22		23		24		
25		26	27		28	29	30		31
32	33			34	35			36	
37	38		39				40		

Vodoravno: 1. glavno mesto Jugoslavije, 3. trdnjava, 4. dobra jed, 8. zakon, 11. italijanski voditelj, 13. izbriše, 15. oblika glagola varati, 16. svečan obred, 18. delamo za velikonoč in božič, 20. osebni zaimek, 21. mama, 22. sladek, 23. gospa, 24. planota v Hrv. Primorju, 26. obdajčenje na meji, 29. javen lokal, 32. potuje, 34. nasprotno od trdna, 36. tovarna oblek, 37. postaja, 39. ruski car, 40. nasprotno od varna.

Navpično: 1. živi v puščavi, 2. sorodnik, 5. italijanski denar, 6. puhati dim, 7. zemlja (latinsko), 9. samostalnik glagola »staviti«, 10. nedovršna oblika glagola prevarati, 12. karta, 14. rabi šivilja, 16. dobra močnata jed, 17. iz kamenja, 18. nedovršna oblika glagola »pomočiti«, 19. suha zemlja, 25. francoska kolonija blizu Gibraltarja, 27. živi v vodi, 28. pojava (množina), 30. nas varuje, 31. velik obrat, 33. nasprotno od veliko, 34. mati (latinsko), 35. premik vode (množina), 36. tovarna za obleke.

*Kar potrebuje mladina v šoli
in doma, dobi po nizkih cenah v*

Učiteljski knjigarni v Ljubljani
in v podružnicah v Mariboru in Celju

Zlasti priporočamo bogato izbiro lepih mladinskih knjig po znižanih cenah. Izberite knjige po cenikih, ki jih imajo šolski upravitelji, in naročite skupaj, da bo manjša poštnina

Insecirajte v „Našem domu“!

*Otroci, hranite in varčujte, pomnite:
Iz malega raste veliko!*

Mestna hranilnica
Ljubljanska

izdaja na dom domače hranilnike.

Stopite tudi vi v krog njenih
vlagateljev in varovancev!

Delajte in varčujte!

Bogati postanete, če hočete!

Nalagajte prihranke
stalno in redno v

HRANILNICO
DRAVSKE BANOVINE

Ljubljana / Maribor
Celje / Kočevje

*

Vsak mesec 50 din znaša
s 4% obrestmi v dese-
tih letih 7.359-78 dinarjev

Klišaje

eno- ali večbarvne,
za časopise, knjige,
razglednice itd. izdeluje

klišarna

»JUGOGRAFIKA«

LJUBLJANA — SV. PETRA NASIP 23